

”KATO MUA TÄÄLLÄ LAITURILLA”

Työntekijöiden kokemuksia päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmasta työvälineenä alle 3-vuotiaiden lasten liikkumisen toteuttamisessa

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagogiikan suuntautumisvaihtoehto
Opinnäytetyö
Kevät 2009
Anneli Iso-Kuortti
Anu Nieminen

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

ISO-KUORTTI, ANNELI & NIEMINEN, ANU: ”Kato mua täällä laiturilla”
Työntekijöiden kokemuksia päiväkodin
varhaiskasvatussuunnitelmasta työväli-
neenä alle 3-vuotiaiden lasten liikkumisen
toteuttamisessa

Sosiaalipedagogiikan suuntautumisvaihtoehdon opinnäytetyö, 53 sivua, 5 liitesivua

Kevät 2009

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää päiväkotiryhmien työntekijöiden kokemuksia päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman merkityksestä alle 3-vuotiaiden lasten liikkumisen toteutumiselle päiväkodissa. Tutkimuksen tarkoituksena oli lisäksi tuoda esiin työntekijöiden kokemuksia päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmasta työvälineenä alle 3-vuotiaiden lasten liikkumisen toteuttamisessa.

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimukseen osallistui kolme työntekijää kolmesta eri alle 3-vuotiaiden päiväkotiryhmästä. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin ryhmämuotoista temahaastattelua ja aineisto analysoitiin teemoittelua ja aineistolähtöistä sisällönanalyysiä käyttämällä.

Tutkimustulosten mukaan työntekijät kokivat päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman tukevan heidän työtään ja tekevän näkyväksi liikkumisen tavoitteet ja menettelmät. Liikkumista tuotiin esiin joidenkin päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelmissa konkreettisesti ja sen koettiin tuovan alle 3-vuotiaiden lasten liikkumiseen monipuolisuutta. Työntekijöiden asenteen lasten liikkumista ja sen mahdollistamista kohtaan koettiin vaikuttavan merkittävästi liikkumisen toteutumiseen. Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman koettiin luovan perustaa liikkumisen suunnittelulle koko toimintakauden ajaksi. Tärkeän osan toiminnan suunnittelusta ja arvioinnista muodostaa päivittäinen lasten toiminnan havainnointi.

Tutkimustulosten perusteella voidaan sanoa, että työntekijät kokivat varhaiskasvatussuunnitelman toimineen heidän työtään tukevana perusrunkona ja muistuttaneen työntekijöitä siitä, että alle 3-vuotiaalle lapselle liikkuminen on luontaista ja kokonaisvaltaista toimintaa. Varhaiskasvatussuunnitelman käyttöä työvälineenä edistävät sen konkreettisuus, työntekijän myönteinen asenne ja luova työskentelyote sekä päiväkotiympäristön monipuolinen hyödyntäminen.

Avainsanat: alle 3-vuotias lapsi, varhaiskasvatussuunnitelma, työntekijät, päiväkoti, liikkuminen, kokemus, työväline

Lahti University of Applied Sciences
Faculty of Social and Health Care

ISO-KUORTTI, ANNELI & NIEMINEN, ANU: "Look at me here at the dock"
Employees' experiences of the day care centre's Early
Childhood Education and Care curriculum as a tool in
realization of under three-year-old children's movement

Bachelor's Thesis in Socialpedagogy 53 pages, 5 appendixes

Spring 2009

ABSTRACT

The purpose of this study was to explore the experiences of day care centre employees as regards the significance of a day care centre's Early Childhood Education and Care curriculum to under three-year-old children's movement at the day care center. In addition, the study aimed at bringing forward the employees' experiences of day care centre's Early Childhood Education and Care curriculum as a tool in realization under three-year-old children's movement.

Qualitative methods were implemented in this study. Three employees from different children's groups consisting of under three-year-old children participated in this study. The data was collected using a group theme interview and it was analysed using thematization and data content analysis.

According to this study, the employees experienced that day care centre's Early Childhood Education and Care curriculum supported their work and made movement goals and methods visible. Some day care centre's Early Childhood Education and Care curriculum movement was brought forward concretely and it was experienced bringing versatility to under three-year-old children's movement. The employees' attitude towards children movement and its enabling was experienced to have remarkable influence on realization of movement. Day care centre's Early Childhood Education and Care curriculum was experienced creating basis to the movement's planning for the all activity period time. Important part of activity planning and assessment consist of daily observation of the child activity.

The results also indicate that employees experienced that the day care centre's Early Childhood Education and Care curriculum had functioned as a firm basic frame for their work and had reminded them that under three-year-old child's movement was a natural and comprehensive activity. The use of Early Childhood Education and Care curriculum as a tool advanced its concreteness, positive attitude of employees and creative working methods and improved versatility of day care centre environment.

Key words: under three-year-old children, Early Childhood Education and Care curriculum, employees, day care centre, movement, experience, tool

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	PÄIVÄKOTI ALLE 3-VUOTIAAN LAPSEN KASVUYMPÄRISTÖNÄ	3
2.1	Varhaiskasvatus	3
2.2	Kasvattajat päiväkodissa	4
2.3	Varhaiskasvatusympäristö	7
2.4	Liikkuminen on lapselle ominainen tapa toimia	9
3	VARHAISKASVATUKSEN LAADUN HALLINNAN ASIAKIRJOJA	11
3.1	Varhaiskasvatuksen laatu	11
3.2	Varhaiskasvatuksen ohjaamisen tavat	12
4	VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN ERI TASOT	14
4.1	Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset ennen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita	14
4.2	Lahden kaupungin ja päiväkotien omat varhaiskasvatussuunnitelmat	15
4.3	Lahden kaupungin strategiatarkistus ja Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma 2007–2011	16
5	KOKEMUS TUTKIMUKSEN KOHTEENA	18
6	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSONGELMAT	19
7	TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	20
7.1	Laadullinen tutkimus	20
7.2	Tutkimuksen kohderyhmä	22
7.3	Ryhmämuotoinen teemahaastattelu	23
7.4	Aineiston hankinta	24
7.5	Aineiston käsittely ja analyysi	27
7.6	Tutkimuksen luotettavuuden arviointi ja tutkimuseettiset kysymykset	29
8	TUTKIMUKSEN TULOKSET	31
8.1	Työntekijöiden kokemukset päiväkodin oman varhaiskasvatussuunnitelman merkityksestä liikkumiselle	31
8.2	Työntekijöiden kokemukset varhaiskasvatussuunnitelmasta työvälineenä	34

9	JOHTOPÄÄTÖKSET	42
10	POHDINTA	44
10.1	Tutkimustulokset	44
10.2	Omat kokemukset ja oppiminen	45
10.3	Tutkimuksen hyödyllisyys	46
10.4	Jatkotutkimusajatus	47
	LÄHTEET	48
	LIITTEET	1

1 JOHDANTO

Päiväkoti alle 3-vuotiaiden lasten kasvuympäristönä edellyttää päiväkodin työntekijöiltä ammattitaidon lisäksi myös riittävän arvostavaa suhtautumista pienen lapsen liikkumiseen. Stakesin laatima Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005) sekä kuntien ja päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelmat ovat työntekijän työvälineitä kun tavoitteena on laadukas varhaiskasvatus. Laadukkaassa varhaiskasvatuksessa on asiantuntijoiden mukaan kyse varhaiskasvatuksen toiminnan säätelystä ja kehittämisestä sekä varhaiskasvatuksen ohjaamisen tavoista.

Opinnäytetyössä tutkimme millaisia kokemuksia työntekijöillä on päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman merkityksestä alle 3-vuotiaiden lasten liikkumisen toteutumiselle päiväkodissa. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää päiväkodin työntekijöiden kokemuksia päiväkodin omasta varhaiskasvatussuunnitelmasta työvälineenä alle 3-vuotiaiden lasten päivittäisen liikkumisen toteuttamisessa. Tutkimuksessamme pääpaino on työntekijöiden omassa työtiimissä ilmenneissä kokemuksissa suhteessa varhaiskasvatussuunnitelmaan työvälineenä.

Tutkimuksemme kannalta keskeisin asiakirja on Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2003), koska se antaa tavoitteet lasten liikkumiselle päiväkodissa. Varhaiskasvatussuunnitelman tasoista olemme edellisen lisäksi tarkastelleet Lahden kaupungin ja päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelmia pienten lasten liikkumisen näkökulmasta. Tutkimuksessamme tuomme esiin myös Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset (2002), joka edelsi Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita (2003). Tutkimukseemme liittyen koemme tärkeänä tuoda esiin myös Lahden kaupungin strategiataarkistusta, jonka mukaan varhaiskasvatussuunnitelmat ovat luomassa edellytyksiä lasten arvoperustalle sekä Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmaa 2007—2011, joka tuo esiin päiväkotien roolin lasten päivittäisen liikkumisen mahdollistajana.

Oma kiinnostuksemme pienten lasten liikkumista kohtaan innosti meitä tutkimaan työntekijöiden kokemuksia päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmasta työvälineenä, koska kokemuksemme mukaan vain kyseenalaistamalla totut työtavat varhaiskasvatus päiväkodissa voi olla myös liikkumisen näkökulmasta laadukasta alle 3-vuotiailla lapsilla. Aiheen valintaan vaikutti osaltaan myös lasten päivittäisen liikkumisen vähenemistä koskeva valtakunnallinen keskustelu eri medioissa. Opinnäytetyömme aiheen merkityksen tärkeyttä korostaa myös valtakunnallisella tasolla Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma 2007–2011, joka tuo esiin jo pienen lapsen kasvu ja elinolojen parantamisen, jonka suhteen päiväkodin työntekijät ovat avainasemassa, kun lapselle luodaan pysyviä liikkumista edistäviä tottumuksia. Tutkimuksessa olemme käyttäneet laadullista tutkimusmenetelmää ja aineiston olemme keränneet tiettyihin teemoihin pohjautuvalla ryhmähaastattelulla.

Tutkimuksemme antaa tietoa työntekijöiden kokemuksista päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmasta työvälineenä alle 3-vuotiaiden lasten liikkumisen toteuttamisessa. Haastattelemamme kasvattajat toivat esiin sen, että muun muassa aikuisen omalla esimerkillä, aktiivisuudella sekä asenteella on merkitystä pienen liikkujan taitojen kehittäjänä ja mahdollistajana.

2 PÄIVÄKOTI ALLE 3-VUOTIAAN LAPSEN KASVUYMPÄRISTÖNÄ

2.1 Varhaiskasvatus

Yhteiskunnassamme varhaiskasvatuksella tarkoitetaan alle kouluikäisten lasten lähipiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista. Perheiden ja ammattitaitoisen kasvatushenkilöstön intensiivisellä yhteistyöllä ja näkemyksellä yhteisestä kasvatustehtävästä on merkittävä osuus lapsen kasvun prosessissa. Varhaiskasvatus jota yhteiskunta järjestää, tukee ja valvoo, on sekä tavoitteellista että suunnitelmallista vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa, joka muodostuu kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudesta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11.)

Kansainvälisen tieteellisen määritelmän mukaan varhaiskasvatuksen nähdään ulottuvan lapsen syntymästä kahdeksan vuoden ikään saakka. Se siis jatkuu esiopetuksesta aina alkuopetukseen peruskoulun 1.–2.-luokille. Esiopetus-nimikettä käytetään Suomessa useimmiten tarkoittamaan ainoastaan ennen oppivelvollisuuden alkua annettavaa kuusivuotiaiden lasten opetusta. Esiopetuksen voidaan kuitenkin nähdä lapsen kasvun ja elinikäisen oppimisen näkökulmasta katsottuna olevan koko alle kouluikäisten ikäluokan varhaiskasvatusta, jonka keskeisenä tavoitteena on lapsen kasvun ja oppimisen tukeminen. (Hujala, Puroila, Parrila & Nivala 2007, 10–11, 180.)

Oppimisen tukeminen ja hoiva ovat toisiinsa kietoutuneina tekijöinä varhaiskasvatuksessa, jonka päämääränä on tukea lapsen oppimaan oppimista sekä hänen kasvuaan oman elämänsä vaikuttajana. Varhaiskasvatus voidaan nähdä myös vuorovaikutusprosessina, jossa lapsella on mahdollisuus omaehtoisen, kokemuksellisen

ja elämyksellisen toiminnan kautta sekä aikuisten tavoitteellisen ohjauksen ja vertaisryhmäkontaktien avulla kasvaa aktiivisena toimijana. (Hujala ym. 2007, 11.)

Suomessa 1.1.1996 voimaan tullut päivähoitolaki takaa kaikille alle kouluikäisille lapsille oikeuden osallistua kunnalliseen päivähoitoon ja sen myötä myös päiväkotien toteuttamaan varhaiskasvatukseen. Tämän subjektiivisen päivähoito-oikeuden myötä päivähoitoa ei nähdä enää sosiaalipalveluna työssä käyvien vanhempien lapsille vaan kaikille alle kouluikäisille lapsille kuuluvana varhaiskasvatuksena, jonka näkökulma painottuu entistä enemmän lapseen ja lapsen tarpeisiin. (Alijoki 1998, 27.) Suomessakin on nähtävissä alle 3-vuotiaiden lasten määrän lisääntyminen päiväkotihoidossa ja etenkin pääkaupunkiseudulla monet lapset aloittavat päiväkotituransa yhä nuorempina. Vuonna 2006 Suomen yksivuotiaista lapsista oli päiväkotihoidossa 28,2 prosenttia, kaksivuotiaista 46,4 prosenttia ja kolmevuotiaista jo 63 prosenttia. (Kalliala 2008, 274.)

Varhaiskasvatuksen käytännössä on merkittävänä muutoksena nähtävissä pedagogiikan tasolla tapahtunut kehitys, jonka ansiosta on siirrytty aikuisjohtoisuudesta lapsilähtöisyyteen. Jokaisen lapsen yksilöllisyyden ja subjektiivisuuden huomioiminen nähdään vertaisryhmän ohella tärkeinä osatekijöinä lapsen kasvuprosessin käynnistymisessä. (Hujala ym. 2007, 13.) Lapsilähtöisyys päivähoitossa ei tarkoita sitä, että toimitaan ainoastaan lapsijohtoisesti vaan sitä, että toiminnan pääsääntöinen johto on aikuisella joka ottaa huomioon lapsilta tulevia aloitteita (Kalliala 2008, 19–20).

2.2 Kasvattajat päiväkodissa

Yhteiskunnan määrittelemissä asiakirjoissa olevat sekä päiväkodin moniammatillisen kasvattajayhteisön sisällä yhteisesti sovitut arvot ja toimintatavat ovat pohjana yksikön yhteiselle toimintakulttuurille. Yksittäisen kasvattajan on tärkeää työssään tiedostaa oman kasvattajuutensa taustalla olevat eettiset periaatteet ja arvot.

Oman työn reflektointi saa kasvattajan suhtautumaan toimintaansa riittävällä vaka-
vuudella, niin eettisesti kuin ammatillisestikin. Koko kasvattajayhteisön sekä jokai-
sen yksittäisen kasvattajan tietoisuus ja ammatillisen osaamisen vahvuus sekä toi-
minnan jatkuva dokumentointi, arviointi ja pyrkimys sen kehittämiseen ovat edelly-
tyksenä laadukkaana varhaiskasvatuksen toteutumiseksi. (Varhaiskasvatussuunni-
telman perusteet 2005, 11, 16–17.) Kasvattajan on myös nähtävä oman roolinsa
monimuotoisuus, sekä toiminnan mahdollistajana, havainnoijana että toimintaan
osallistujana, voidakseen toteuttaa tavoitteellista ja lasten osallisuuteen pyrkivää
varhaiskasvatusta (Bennett, Wood & Rogers 2001, 36–40).

Kasvattajan tietoisuus yksikkönsä toimintaympäristöstä ja perustehtävästä on vält-
tämätöntä koko moniammatillisen kasvattajayhteisön toiminnalle. Huolellisella si-
sällölliset orientaatiot (matemaattinen, luonnontieteellinen, historiallis-
yhteiskunnallinen, esteettinen, eettinen ja uskonnollis-katsomuksellinen) sekä lap-
selle ominaiset tavat toimia huomioivalla toiminnan suunnittelulla kasvattaja luo
ympäristön, jossa lapsi voi toimia luontevasti omien kykyjensä mukaan. Kasvatta-
jan tulee tiedostaa lapsen kasvun ja oppimisen mahdollisuudet ja kannustaa lasta
onnistumisen kokemusten kautta kohti hänen ikä- ja kehitystasonsa mukaista
omatoimisuutta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 17.) Yhtä tärkeää
kasvattajan on olla tietoinen siitä kulttuurisesta kontekstista, jossa lapsi elää, sillä
lapsi on aina erottamaton osa omaa sosiaalista ympäristöään (Hujala ym. 2007, 27).

Tavoitteellinen suunnittelu antaa varhaiskasvattajalle mahdollisuuden lapsen kehi-
tyksen kokonaisvaltaiseen tarkasteluun sekä toiminnalle asetettujen tavoitteiden
siirtämiseen käytäntöön. Toiminnalle asetetut tavoitteet varmistavat sen riittävän
monipuolisuuden ja auttavat kasvattajia löytämään yhteisen päämäärän sekä toi-
mintatavat tavoitteisiin pääsemiseksi. Eri tavoitealueiden läpikäyminen auttaa kas-
vattajia myös tiedostamaan toiminnan kannalta keskeiset painopistealueet omassa
lapsiryhmässään. Kasvattajan on kuitenkin tärkeää tuntea hyvin lasten taidot ja
kiinnostuksen kohteet ennen toiminnan aloittamista, ettei suunniteltu toiminta ole
liian vaikeaa ja aiheuta turhia epäonnistumisen kokemuksia. Tavoitteellisen toi-
minnan jakaminen pienempiin osatavoitteisiin antaa mahdollisuuden iloita pienestä-

kin edistymisestä ja auttaa pitämään yllä riittävää motivaatiota tavoitteeseen pääsemiseksi. Tavoitteellinen suunnittelu mahdollistaa myös arvioinnin siitä, miten suunnitelma on toteutunut ja onko tavoite saavutettu. (Reunamo 2007, 124–125.) Käytännössä yhteistyö lapsiryhmän ja koko yhteisön kasvattajien kesken on harvoin täysin ongelmatonta. Yhteistyön kehittämiseen tarvitaankin keskustelevaa hoiva- ja kasvatuskulttuuria sekä kasvattajayhteisön sisällä että eri yhteisöjen ja sidosryhmien välillä. (Mäkinen 1999, 303.)

Kasvattajan tehtävänä on nykyisten oppimisteorioiden mukaan ohjata lasta oppimaan sen sijaan, että hän yrittäisi opettaa lapselle joitakin tiettyjä ennalta määrättyjä asioita. Kasvattajalta tällainen opetustapa edellyttää toimivan vuorovaikutussuhteen luomista lapseen sekä kykyä nähdä lapsi yksilönä voidakseen auttaa häntä oppimaan omien kokemustensa kautta. (Alijoki 1998, 28.) Yhteisen vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin syntymistä aikuisen ja lapsen välille voi vaikeuttaa päiväkotienkin arjessa näkyvä kiire. Kasvattajan tulisi kuitenkin tiedostaa lapselle annetun kiireettömän ajan ja oleilun hetkien tärkeä merkitys vuorovaikutuksen syntymiselle. (Pärkö 2004, 216–217.) Päivittäin toistuvat perushoitotapahtumat, kuten päiväunet sekä ulkoilu pukemisineen ja riisumisineen, ovat kasvattajalle oivallisia tilanteita kohdata lapsi yksilöllisesti ja läheisesti sekä tyydyttää lapsen aikuisten nälkää. Näissä tilanteissa kasvattajalla on myös mahdollisuus ohjata ja kannustaa lasta omatoimisuuteen ja itsenäisten taitojen harjoitteluun. (Siren-Tiusanen & Tiusanen 2002, 69.)

Kasvattajan tärkeänä tehtävänä on myös olla luomassa oppimisyhteisöä, joka tarjoaa lapselle erilaisia mahdollisuuksia vertaisoppimiseen esimerkiksi pienryhmissä, joissa lapsella on mahdollisuus toimintaan sekä samanvertaisen että osaavamman lapsen kanssa. Eri-ikäisten lasten keskinäisen vuorovaikutuksen on todettu olevan tärkeä oppimistilanne, jonka toteutumista tulisi tukea lapsiryhmissä, sillä lasten on todettu oppivan paljon erilaisia valmiuksia ja taitoja toisiltaan. Lapsi kasvaa ja kehittyy yhteisönsä toimivaksi jäseneksi osallisuuden ja toiminnallisuuden kautta ja hänen osallisuuden polkunsä alkaa lasten omasta vertaiskulttuurista aikuisen tukeamana. (Kronqvist 2006, 172, 181–182.) Kallialan (2008) mukaan sekä vapaan että

ohjatun toiminnan tilanteissa lapsiryhmän koko ja koostumus ovat merkityksellisiä tekijöitä ja onnistuneen toiminnan ehtona onkin usein ryhmän jakaminen. Ryhmäkoon säateleminen päiväkodin sisällä vaatii Kallialan mielestä monipuolista varhaiskasvatuksellista osaamista eikä ryhmäkokoja tulisikaan käyttää automaattisena selityksenä toiminnan laatua arvioitaessa. Päivähoitoasetuksen (239/1973) 6. pykälässä säädettyä kolmen aikuisen ja kahdentoista lapsen suhdelukua merkitsevempi tekijä on lasten ikä. Jos ryhmän pienimmät lapset ovat puolitoistavuotiaiden taapertajien sijaan reilusti alle vuoden ikäisiä konttaajia, on kahdentoista lapsen ryhmä ehdottomasti liian suuri. (Kalliala 2008, 266–268.)

2.3 Varhaiskasvatusympäristö

Varhaiskasvatusympäristö on kokonaisuus, joka muodostuu fyysisistä, psyykkisistä ja sosiaalisista tekijöistä. Tähän ympäristöön kuuluvat päiväkodin ja sen pihaan lisäksi lähiympäristö metsineen ja leikkipuistoineen sekä eri materiaalit ja välineet niin sisällä kuin ulkona. Monipuolinen ja joustava ympäristö innostaa lapsia oppimaan herättäen heissä uteliaisuutta ja kokeilunhalua sekä kannustaen heitä toimintaan ja itseilmaisuuksiin. Varhaiskasvatusympäristöä suunniteltaessa on keskeistä huomioida sekä toiminnalliset että esteettiset näkökulmat ja lasten mahdollisuudet osallistua tilojen ja välineiden suunnitteluun esimerkiksi osana jonkin teeman tai projektin toteuttamista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 17–18.)

Toimiva, turvallinen ja ilmapiiriltään myönteinen varhaiskasvatusympäristö tukee lasten ja kasvattajien välistä vuorovaikutusta, rohkaisee kasvattajia toteuttamaan pienryhmätoimintaa sekä kannustaa yksittäistä lasta liikkumaan, leikkimään, tutkimaan, toimimaan sekä ilmaisemaan itseään erilaisin tavoin. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 17–18.) Laadukas ja ilmapiiriltään avoin varhaiskasvatusympäristö edellyttää kasvattajilta tietoista työtä lapsen toimintaympäristön muokkaamisessa. Turvallinen ympäristö, pysyvät ihmissuhteet ja päivittäiset arjen toiminnot ruokailu-, lepo- ja leikkihetkineen niin sisällä kuin ulkona

ovat pienen lapsen hyvinvoinnin kannalta tärkeitä osatekijöitä. (Karila 2002, 283; Siren-Tiusanen & Tiusanen 2002, 69.)

Hyvin suunniteltu ja toteutettu ympäristö, joka edistää lapsen myönteistä kehitystä, on merkityksellinen koko päivähoitoryhmän toiminnalle sekä lapsille että kasvattajille. Lapsille se luo mahdollisuuden saada omaa oppimistaan ja kehitystään tukevia toiminnallisia kokemuksia turvallisissa oloissa. Kasvattajille tällainen toimiva ja turvallinen ympäristö antaa enemmän aikaa keskittyä läheiseen ja merkitykselliseen vuorovaikutukseen lasten kanssa. (Karila 2002, 282–283.) Räihä (2004, 134) tuo tärkeänä tekijänä esiin myös kasvattajan kyvyn ennakoida erilaisia tilanteita lapsiryhmän arjessa, voidakseen siten vapauttaa omia voimavarojaan vuorovaikutukseen lasten kanssa.

Toiselle ikävuodelle siirtyminen merkitsee nykyisin monen lapsen kohdalla myös päivähoidon aloittamista, jolloin lapsen vuorovaikutusverkosto laajenee ja lapsi joutuu uusiin haastaviin vuorovaikutustilanteisiin. Näistä uusista tilanteista selvitäkseen lapsi tarvitsee empaattista kohtelua kasvattajilta sekä tehostettua huomiota vanhemmiltaan. Lapsi tarvitsee aikuisten aitoa läsnäoloa, osallistumista ja tukea saadakseen omat vuorovaikutustarpeensa tyydytetyksi sekä voidakseen sopeutua lapsiryhmän jäsenenä olemiseen ja sen myötä myös muiden tarpeisiin. (Alijoki 1998, 52.)

Alijoen (1998) mukaan leikki on jatkuvaa lapsen tietojen, taitojen ja mielikuvituksen vuoropuhelua ympäristön eri mahdollisuuksien kanssa ja mitä pienemmästä lapsesta on kysymys, sitä enemmän hän tarvitsee aikuista leikkiinsä. Vaikka leikissä toiminta on paljon tärkeämpää kuin väline, tarvitsee pieni lapsi leikkiinsä kuitenkin jonkin välineen joka houkuttaa hänet aloittamaan leikin. Tällaisena leikkiin innostajana voi toimia esimerkiksi tyhjä pahvilaatikko. (Alijoki 1998, 54.)

2.4 Liikkuminen on lapselle ominainen tapa toimia

Lapselle ominaisia tapoja toimia ja ajatella ovat liikkumisen ja leikkimisen lisäksi myös tutkiminen sekä taiteen eri alueisiin liittyvä kokeminen ja itsensä ilmaiseminen (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 20). Keskitymme seuraavassa liikkumiseen, sillä se on tutkimuksemme kannalta keskeisin lapselle ominainen tapa toimia. Tuomme esiin alle 3-vuotiaan lapsen liikkumiseen ja sen kehittymiseen liittyviä erityispiirteitä, joista kirjallisuudessa käytetään käsitteitä fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen. Pienen lapsen kehityksessä näillä tarkoitetaan nopeaa fyysistä kasvua ja hermojärjestelmän rakentumista, uteliaisuutta ympäristöä kohtaan sekä tarvetta inhimilliseen kanssakäymiseen (Siren- Tiusanen 2002, 15).

Perustan lapsen hyvinvoinnille ja terveelle kasvulle luo päivittäinen liikkuminen, joka on lapselle luonnollinen tapa tutustua itsensä lisäksi myös ympäristöönsä ja toisiin ihmisiin. Liikkuminen tuo lapsen elämään vauhtia, elämyksiä ja osallistumisen kokemuksia sekä antaa hänelle mahdollisuuksia ilmaista tunteitaan, kokea iloa ja oppia uutta. Liikkuminen myös lisää lapsen tietoisuutta omasta kehostaan sekä sen hallinnasta ja auttaa näin luomaan pohjaa lapsen terveelle itsetunnolle. Kasvattajien tehtävänä on mahdollistaa lasten päivittäinen liikkuminen muokkaamalla päivittäisistä toimintaympäristöistä liikkumisen kannalta mahdollisimman esteettömiä, turvallisia ja liikkumiseen houkuttelevia. Erityisesti vähän liikkuvien lasten kohdalla kasvattajien kannustava asenne ja liikkumaan houkutteleva ympäristö ovat tärkeässä roolissa, sillä liikunnallisen elämäntavan kehittyminen saa alkunsa jo varhaislapsuudessa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 20, 22.)

Alle 3-vuotias lapsi on kinesteettinen oppija, joka käyttää koko kehoaan eri oppimistoiminnoissa. Voidakseen siis oppia yhä uusia taitoja lapsen on saatava laajentaa toiminta-alueitaan liikkumalla. Lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, että lapsella on mahdollisuus toteuttaa suurta leikin ja liikkumisen tarvettaan monipuolisesti päivittäin, sillä viikoittaiset jumppahetket eivät vastaa alle 3-vuotiaan liikkumisen tarpeisiin. (Karvonen, Siren-Tiusanen & Vuorinen 2003, 15, 66.) Lapselle luontaisille toiminnoille on ominaista se, että niiden harjoittelu edistää

erityisesti liike- ja havaintotoimintoja, jotka ovat välttämättömiä itsenäisen elämän saavuttamiseksi. (Siren-Tiusanen 2002, 17).

Pienen lapsen motorinen kehitys etenee aina yksilöllistä vauhtiaan, mutta alle 3-vuotiaiden ikäryhmässä liikkumisella on myös paljon yhtäläisyyksiä. Kolmen vuoden ikään mennessä lapsi hallitsee jo pystyasennon ja omien taitojensa edellyttämän kävelyn, jolloin hänen alueensa omaehtoiseen liikkumiseen laajenee. Näiden ikävuosien aikana lapsi oppii perusliikuntamuotoja, muun muassa kävelyä, hyppäämistä, juoksemista ja kiipeämistä, toisia lapsia tai aikuisia jäljittelemällä. Varhaislapsuuden liikkumisessa keskeisiä painopisteitä ovat perusliikuntataitojen ja motoristen perustaitojen oppiminen sekä koordinaatiokykyjen kehittyminen. (Karvonen ym. 2003, 54.)

Motorisiin perustaitoihin kuuluvat liikkumistaidot, tasapainotaidot ja käsittelytaidot. Paikasta toiseen liikkeessään lapset käyttävät liikkumistaitojaan, joita ovat esimerkiksi kävely, juoksu ja kiipeäminen. Tasapainotaidot voidaan puolestaan jakaa staattisiin, kuten seisominen itsenäisesti, ja dynaamisiin, kuten seisominen matalalla puomilla. Erilaisilla telineillä ja välineillä toimiessaan lapset käyttävät käsittelytaitojaan, kuten heittämistä, kiinniottamista ja potkaisemista. (Gallahue 1993, Karvosen ym. 2003, 47 mukaan.) Koordinaatiokyvyt ovat liikkeiden ohjaamiseen ja sopeuttamiseen liittyviä tekijöitä, joista keskeisimpiä ovat tasapainokyky, reaktiokyky, suuntautumiskyky ja rytmittämiskyky (Zimmer 2001, Thelen 2000, Karvosen ym. 2003, 47 mukaan).

Elämänsä ensimmäisten kolmen vuoden aikana lapsi omaksuu suuren määrän uusia taitoja, suuremman kuin missään myöhemmässä ikävaiheessaan yhtä lyhyessä ajassa. Siksi onkin tärkeää huolehtia myös liikkumisen monipuolisuudesta sekä lasten mahdollisuudesta toistaa ja harjoitella uusia opittuja taitojaan. Liikkuminen erilaisissa ympäristöissä ja olosuhteissa kuten hiekalla, nurmella, lumessa, jäällä ja salissa varmistaa liikkumisen riittävän vaihtelevuuden ja aikuisen liikkumisen ilo kannustaa lapsia liikkumaan ja kokemaan onnistumisen tunteita. (Karvonen ym. 2003, 54–

55.) Lapsen liikkua monipuolisesti hänen aivoihinsa syntyy erilaisia hermosoluyhteyksiä, jotka mahdollistavat myöhemmin uusien liikkeiden ja liikeyhdistelmien tekemisen ja oppimisen (Zimmer 2001, Karvosen ym. 2003, 53 mukaan).

Opittuaan liikkumaan itsenäisesti lapsi on lähtenyt äidin sylistä sekä fyysisesti että psyykkisesti, mutta hän kuitenkin tarvitsee lähelleen turvallisen aikuisen tukikohdakseen, josta voi käydä hakemassa rakkautta ja turvaa tarpeen vaatiessa (Alijoki 1998, 53). Lapsen tutkiva aktiivisuus kehittyy iän myötä, mutta alle 3-vuotiaalla lapsella sen kehittyminen omaehtoiseksi on kiinteässä yhteydessä lapsen kokemaan turvallisuuden tunteeseen (Karvonen ym. 2003, 39).

3 VARHAISKASVATUKSEN LAADUN HALLINNAN ASIAKIRJOJA

3.1 Varhaiskasvatuksen laatu

Suomessa alettiin käydä keskustelua varhaiskasvatuksen ja varhaiskasvatuspalvelujen laadusta päivähoitopalvelujen yleistymisen jälkeen etenkin 1980-luvulla ja 1990-luvusta muodostui varsinainen laadun aikakausi. Varhaiskasvatuksen laatu-käsitteen sisältö on eri aikakausina vaihdellut. Nummenmaa (2004) määrittelee sen kytkeytyvän kahteen päätavoitteeseen eli varhaiskasvatuksen toiminnan säätelyyn ja toiminnan kehittämiseen. Toimintaa säädetään hallinnon tasolta ja kehittämistä edesauttavat eri sidosryhmien kanssa tehtävä yhteistyö, jossa pääpaino on toiminnasta oppimisessa sekä tavoitteiden ja menettelyjen kehittämisessä. (Nummenmaa 2004, 81–82.)

Tutkimuksemme kannalta on oleellista tuoda esiin reflektiiviseen kehittämiseen tähtäävä laatutyö, jossa on kyse varhaiskasvatuksen toimijoiden tarkastelusta omaa perustehtävää, työtapoja ja arvoja kohtaan. Tähän liittyen ovat Karila ja Nummenmaa (2000) maininneet dokumentoinnin ja sen näkyväksi tekemisen niin konkreettiseksi, että sillä on varhaiskasvatuksen pedagogisessa toiminnassa merkitystä (Kari-

la & Nummenmaa 2000, Nummenmaan 2004, 85 mukaan). Laatukeskustelut työntekijöiden kesken voidaan nähdä rakentavana laadun parantajana varhaiskasvatuksessa kasvattajien keskuudessa. Nummenmaa (2004) esittää kysymyksen, ” voisiko ymmärrys laadusta syntyä eri toimijatahojen yhteisesti jakamana tulkintana”? (Nummenmaa 2004, 84.) Tähän kysymykseen tuovat vastauksia tutkimuksemme tulokset, jossa tarkastelemme työntekijöiden kokemuksia alle 3-vuotiaiden lasten liikkumisen laadusta päiväkodissa.

3.2 Varhaiskasvatuksen ohjaamisen tavat

Valtio on ohjannut normein lasten päivähoitoa sitomalla sen lakiin ja asetukseen. Valtiolla on myös ohjaukset käsissään, kun se myöntää varoja ja taloudellista tukea päivähoitojärjestämiseen eri kunnissa. Valtion tehtävänä on antaa työntekijöille informaatio-ohjausta tiedon ja osaamisen ylläpitämiseksi. Muita keskeisiä ohjaavia päätös- ja säädöselimiä päivähoitossa ovat eduskunta ja valtioneuvosto sekä sosiaali- ja terveysministeriö, sosiaali- ja terveysalan tutkimuskeskus (Stakes) sekä Lääninhallitukset. (Pihlaja 2004, 15.) Tutkimuksemme aiheen kannalta on oleellista esitellä varhaiskasvatuksen ohjaamisen tavoista Alilan (2004) määritelmät informaatio-ohjauksesta (tutkimus- ja kehittämishankkeet), tavoite- ja ohjelmaohjauksesta sekä Laki ja asetus päivähoitosta, koska nämä ovat keskeisiä tekijöitä varhaiskasvatuksen laadunhallinnan taustalla. (Alila 2004, 28, 30).

Alilan mukaan informaatio-ohjauksella tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa sellaisen tiedon jakamista ja välittämistä, jonka tavoitteena on toimijan aktiivointi ja esimerkiksi työntekijää hyödyntävän tiedon lisääminen. Tavoite- ja ohjelmaohjauksen tarkoituksena on, että varhaiskasvatuksen toimintalinjat, tavoitteet ja niiden saavuttamiseen suuntaavat asiakirjat toimivat toiminnan ja kehittämissuunnitelmien suunnan näyttäjinä. Tämä on muun muassa johtanut siihen, että tavoite- ja ohjelma-asiakirjojen muunneltavuus omassa kunnassa tai päiväkotiyksikössä on mahdollista. (Hujala ym. 1998, Alilan 2004, 28, 30 mukaan.) Tutkimuksemme esittelee tällaisista asiakirjoista Valtioneuvoston Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005) ja

edellä mainittua asiakirjaa edeltäneen Sosiaali -ja terveysministeriön Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset 2002.

Laki ja asetus lasten päivähoidosta (36/1973, 239/1973) on sidottu varhaiskasvatuksessa normiin, joka tarkoittaa, että eduskunta, ministeriö ja muu valtionhallinto ohjaavat pääasiassa lakien, asetusten, valtioneuvoston ja ministeriön päätösten toimesta varhaiskasvatusta (Alila 2004, 27, 30). Päivähoitolain yleisissä säännöksissä ovat ohjeet muun muassa päivähoidon järjestämisestä, toimintamuodoista, tavoitteista ja ympäristöä koskevista velvotteista. Asetus lasten päivähoidosta sisältää normeja ainakin päivähoidon hoito- ja kasvatustehtävissä toimivien henkilöiden määrästä suhteessa lapsilukuun sekä käytännön toimista, kun vanhempi hakee lapselle hoitopaikkaa. (Alila 2004, 30.)

Tutkimuksemme kannalta keskeisin asiakirja on laadunhallintaan sidoksissa oleva jo aiemmin mainittu informaatio-ohjauksen asiakirja Varhaiskasvatus-suunnitelman perusteet (2005). Tätä puoltaa näkemyksemme siitä, että Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet voi toimia työntekijän arkisena toiminnan sisältöä ohjaavana työvälineenä, kun tarkoituksena on toteuttaa laadukasta varhaiskasvatusta, olipa kyse sijais- tai vakituisessa työsuhteessa olevasta varhaiskasvatusalan ammattilaisesta.

4 VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN ERI TASOT

4.1 Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset ennen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita

Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset (2002) on Stakesin ja sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön sekä eri sidosryhmien toimesta alkunsa saanut valtioneuvoston periaatepäätös. Linjauksiin on koottu Alilan (2004) mukaan esimerkiksi keskeiset toimintaperiaatteet suhteessa lapsen, vanhempien ja varhaiskasvatushenkilöstön väliseen toimijuuteen. Keskeisenä toimintaperiaatteena hän mainitsee lapsen ja perheiden sen hetkisten tarpeiden huomioimisen ja niihin vastaamisen. Alila mainitsee myös vanhempien ja kasvatushenkilöstön yhteistyön eri hallintokuntien välillä. Se voi tarkoittaa kokemuksemme mukaan muun muassa päivähoiton yhteistyötä lastenneuvolan kanssa. Linjausten toimenpide-ehdotuksista mainitsemme muutamia tutkimuksemme kannalta keskeisiä asioita, joita ovat varhaiskasvatus-suunnitelman laatiminen, varhaiskasvatuksen seurannan ja arvioinnin kehittäminen, henkilöstön ammattitaidon ylläpitäminen ja vahvistaminen sekä varhaiskasvatuksen mukaan saaminen lapsi- ja nuorisopoliittisiin ohjelmiin. (STM 2002:9, Alilan 2004, 34 mukaan.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (eli ”Vasut”) on jatkotoimenpideohjelma edellä esiin tuoduille Varhaiskasvatuksen valtakunnallisille linjauksille. Tämä varhaiskasvatuksen henkilöstön työvälineeksi tarkoitettu asiakirja valmistui vuonna 2003 ja sitä on sittemmin uudestaan päivitetty vuonna 2005. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 7, 43.) Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) ylläpitämän varhaiskasvatuksen ja lasten päivähoiton valtakunnallisen verkkopalvelun Varttuan mukaan kunnan varhaiskasvatus-suunnitelma on valmis 165 (41,25 %) ja tekeillä 213 (53,25 %) kunnassa (Kuntavasun ajankohtainen tilanne 2007). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteena on ohjata varhaiskasvatuksen sisällöllistä kehittämistä sekä edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteutumista.

ta koko maassa. Sen tavoitteena on myös lisätä varhaiskasvatuksessa toimivan henkilöstön ammatillista tietoisuutta, vanhempien osallisuutta lapsensa varhaiskasvatus-palveluista sekä moniammatillista yhteistyötä erilaisten lasta ja perhettä tukevien palveluiden kesken ennen lapsen oppivelvollisuuden alkamista. Varhaiskasvatus-suunnitelman perusteet yhdessä esi- ja perusopetuksen perusteiden kanssa muodostavat valtakunnallisesti lasten kasvua, hyvinvointia ja oppimista edistävän kokonaisuuden. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 7.)

4.2 Lahden kaupungin ja päiväkotien omat varhaiskasvatussuunnitelmat

Lahden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma (2005) noudattaa asiasisällöltään Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita (2005), joten tutkimuksemme kannalta on riittävää, kun esittelemme Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista ne asiat, jotka koskevat kunnan järjestämää varhaiskasvatusta. Jokaisella kunnalla on laajat mahdollisuudet organisoida varhaiskasvatuspalvelut alueensa perheitä parhaiten palvelulla tavalla. Koska kuntien välillä on eroavaisuuksia, on tärkeää, että jokainen kunta tarkentaa varhaiskasvatuksen kuntakohtaiset strategiset linjaukset ja ottaa ne huomioon laatiessaan kunnan omaa varhaiskasvatussuunnitelmaa. Kunnan tehtävänä on, varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta, arvioida varhaiskasvatuspalveluidensa toteutumista sekä tuoda konkreettisesti esiin omassa suunnitelmassaan varhaiskasvatuksen eri toimintamuotojen sisällöt ja toimintatavat. Keskeistä on nähdä varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ikään kuin puitteina, joista keskustellaan ja joita täsmennetään niin, että niistä muodostuu yhteisesti sovittuja käytäntöjä ja toimintaperiaatteita kunnassa ja sen varhaiskasvatusyksiköissä. Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen takaamiseksi on tärkeää, että hallinnollisen päätöksenteon ohella myös toiminnasta vastaavat poliittiset päättäjät ovat sitoutuneita kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet peräänkuuluttavat laadukasta varhaiskasvatusta. Laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumiseksi kuntien ja päiväkotien tulee varhaiskasvatussuunnitelmien kautta arvioida ja kehittää toimintaansa riittävän usein. Toiminnan arviointiin osallistu-

vat henkilöstön ja hallinnon ohella myös asiakasperheet lapsineen sekä eri sidosryhmät. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 7–8, 45.)

Päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelmat ovat yksityiskohtaisempia kuin kunnan varhaiskasvatussuunnitelma. Näissä suunnitelmissa kuvataan päiväkotien tai alueiden painotuksia ja erityispiirteitä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 9.) Nummenmaan ym. (2007) mukaan työyhteisöllä on vaihtelevat käsitykset siitä, mitä kaikkea yksikkökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman tulisi pitää sisällään. Tämä on asettanut haasteita työyhteisöille ja johtajille, kun he laativat omia yksikkökohtaisia suunnitelmiaan. Nummenmaa ym. jatkavat, että päiväkotikohtaiset suunnitelmat ovat jääneet vähemmille ohjeistuksille verrattaessa muihin varhaiskasvatussuunnitelman tasoihin. Nummenmaan ym. mielestä päiväkotikohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman merkityksen voisi olettaa olevan keskeinen kasvatustoiminnan laadun kehittämisessä. (Nummenmaa, Karila, Joensuu & Rönholm 2007, 7.)

4.3 Lahden kaupungin strategiatarkistus ja Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011

Lahden kaupungin strategiset päämäärät (28.5.2007) avaavat ja tekevät konkreettiseksi Lahden visiota 2012, joka on suunnannäyttävä kaupungin kehittämisajatuksille. Vision kaksi johtoajatusta ovat kaupunkilaisten ”oman aktiivisuuden tukeminen ja palvelutuotannon uudistaminen sekä luovuus ja osaaminen, jotka ovat kaupungin tulevan menestyksen ja kasvun perusta”. Strategisilla päämäärillä tarkoitetaan niitä menestystekijöitä, joilla tarkastellaan kaupunkiorganisaation toimintaa ja sen kehittämistä. Jokaiselle päämäärälle on laadittu oma tulokorttinsa. Olemme nostaneet tulokorteista esiin muutamia tutkimuksemme aiheen kannalta keskeisiä asioita, joita ovat muun muassa asukkaille tarjottavien palveluiden asiakaslähtöisyys, ammattitaitoinen työvoima työelämän eri tasoilla ja edellytysten luominen lasten- ja nuorten arvoperustalle, joka tarkoittaa kaupungin omaa varhaiskasvatussuunnitelmaa. (Lahden kaupungin strategiatarkistus 2007, 4–5, 10–11.) Nämä edellä maini-

tut tulokorteista esiin nostetut asiat näkyvät päivähoidossa vanhempien kanssa tehtävänä yhteistyönä ja työntekijöiden varhaiskasvatus- ja täydennyskoulutuksina sekä yhteistyönä eri sidosryhmien, kuten perheneuvolan kanssa.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011 on vuonna 2006 voimaan tulleen Nuorisolain (72/06) 4. pykälän mukaisesti valtioneuvoston hyväksymä kehittämisohjelma, jonka valtioneuvosto tarkistaa joka neljäs vuosi. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman säädöspohjassa sanotaan, että se sisältää nuorisolain mukaisesti tavoitteet alle 29-vuotiaiden kasvu ja elinolojen kohentamiseksi. Lapsista puhuttaessa kehittämisohjelmassa tarkoitetaan alle 18-vuotiaita. Tutkimuksemme kannalta kehittämisohjelma tuo esiin eri tutkimuksin todennettuja asioita liikunnan merkityksestä tukemassa lasten ja nuorten terveellistä kasvua ja kehitystä niin fyysisten, psyykkisten kuin sosiaalistenkin taitojen kehittämisen kannalta. (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011, 6, 8, 64.)

Lasten päivittäisen liikunnan tai liikkumisen mahdollistajana esimerkiksi päiväkoti on merkittävässä asemassa. Päiväkodeilla on mahdollisuus vaikuttaa omiin toimintatapoihinsa ja huolehtia siitä, että lapsi saa riittävästi liikuntaa päivän aikana. Varhaiskasvatuksen liikunnan suositusten (2005) mukaan lapsen tulisi saada hänen elimistönsä tarpeeksi kuormittavaa liikuntaa ainakin kaksi tuntia päivässä. Suositusten päämääränä on, että liikunta ja liikkuminen on lapsella päivittäistä. Oleellisenä toimenpiteenä onkin tarjota päiväkodin työntekijöille toimintaohjeita ja tietopohjaa lasten päivittäisen liikkumisen vakinnuttamiseksi ja sen kasvattamiseksi. (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011, 64.)

5 KOKEMUS TUTKIMUKSEN KOHTEENA

Verbi *kokea* on Niiniluodon (2002) mukaan suomen kielessä alkujuuriltaan indoeurooppalaista alkuperää. Sitä on totuttu käyttämään monenlaisissa asiayhteyksissä esimerkiksi ”kokea” voi katiskaa ja mielenliikutuksia tai ihmisellä voi olla eri aatteisiin tai seksuaalisuhteisiin liittyviä ”kokemuksia”. Kokemus on rinnastettu myös oppimiseen ja paljon työkokemusta omaava henkilö voikin puhua vankkaan työkokemukseen perustuvista asioista. Kokemukseen on liitetty myös aistihavainto ja sen perusteella syntynyt tieto. (Niiniluoto 2002, 9–10.) Kotkavirran (2002) näkemys on, että puhekielessä ”kokemus”- sanalla voi olla kahdenlaisia merkityksiä. Henkilö tai henkilöt, jotka ovat olleet tiettyssä ammatissa pitkään ja omaavat näin ollen pitkän työkokemuksen tai vastaavasti ovat harrastuksissaan niin kokeneita, että heidän perusteella voidaan tulkita kokeneeksi. Henkilö voi myös omata elämäkokemusta niin paljon, että hän on sen vuoksi kokenut. Olipa kyse kummasta kokemuksen merkityksestä tahansa sen sanotaan lisääntyvän ajan myötä. Saaduista kokemuksista voivat esimerkiksi samalla alalla toimivat ihmiset keskenään puhua ja vaihtaa näin ajatuksia ja vertailla hankittuja kokemuksia. (Kotkavirta 2002, 15.) Tutkimuksessamme päiväkodin varhaiskasvatusalan ammattilaiset keskustelevat ja jakavat kokemuksiaan alle 3-vuotiaiden lasten liikkumisen toteutumisesta päiväkodissa, jossa heidän työvälineenään on päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma.

Perttula (2008) on myös tarkastellut kokemuksen tutkimisen metodologiaa. Tutkimisen metodologialla hän tarkoittaa henkilön kokemuksen tutkimista objektiivisesti toisin sanoen rinnastaen tietoon siitä, kuinka saatu asia ymmärretään suhteessa tutkimuskysymysten olemassaoloon. Perttulan mukaan empiirisen eli kokemuseräisen tutkimuksen lähtökohta on, että kokemus jota kullonkin tarkastellaan, perustuu ihmisen omaan elämään. Kokemuksia ei voi tarkastella tai tutkia empiirisesti elleivät tutkittavat kerro tai kuvaile kokemuksiaan. Tutkijalla on näin ollen vapaat kädet käyttää mitä tutkimustapaa tahansa, jonka kokee hyväksi, kun hankkii empiiristä tutkimusaineistoa. (Perttula 2008, 136–137, 140.) Tutkimuksessamme olemme

keskittyneet tarkastelemaan työntekijöiden kokemuksia tutkimusongelmamme näkökulmasta.

6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSONGELMAT

Tutkimuksemme tarkoituksena on selvittää päiväkodin työntekijöiden kokemuksia päiväkodin omasta varhaiskasvatussuunnitelmasta työvälineenä alle 3-vuotiaiden lasten liikkumisen toteutumisessa. Tutkimuksemme rajoittuu kolmeen Lahden kaupungin läntisen alueen päiväkotiin, joilla on oma varhaiskasvatussuunnitelma ja joissa toimii alle 3-vuotiaiden lasten ryhmä. Tavoitteena on, että alueen päiväkodit voisivat tutkimuksen valmistuttua hyödyntää tutkimuksesta saatua tietoa alle 3-vuotiaiden lasten liikkumisesta päiväkodin arjessa. Samalla pyrimme tutkimuksemme avulla herättelemään päiväkodin työntekijöiden tietoisuutta varhaiskasvatussuunnitelman merkityksestä tavoitteellisena ja laadukkaana työvälineenä kasvattajalle. Antamalla merkityksen toiminnalleen eri toimijat varhaiskasvatuksessa tarkastelevat omaa toimintaansa yrittäen samalla ymmärtää perustehtävän sisällön ja ovat hereillä varhaiskasvatuksessa tapahtuville muutoksille. Tämä johtaa toimijoiden oman toiminnan arviointiin. (Karila & Nummenmaa 2001, Nummenmaan 2004, 84 mukaan.)

Tutkimusongelmamme ovat:

Millaisia kokemuksia työntekijöillä on päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman merkityksestä alle 3-vuotiaiden lasten liikkumisen toteutumiselle päiväkodissa?

- Millaiseksi työvälineeksi työntekijät ovat kokeneet päiväkodin oman varhaiskasvatussuunnitelman alle 3-vuotiaiden lasten päivittäisen liikkumisen laadun takaajana?

7 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

7.1 Laadullinen tutkimus

Tutkimuksemme on laadullinen tutkimus, koska halusimme tuoda näkyväksi kasvattajien kokemuksia aiheesta, jota ei ole tutkittu aiemmin. Tutkimuksen aihetta rajatessamme koimme haastavaksi löytää aiheeseen liittyvää aiempaa tutkimustietoa. Löysimme kirjaston Linda- tietokannasta ainoastaan Jaakkolan (2006) pro gradu-tutkielman, joka tarkasteli varhaiskasvatussuunnitelman tekemisen prosessia ja sen vaikutusta työyhteisöön. Jaakkolan tutkimus kuvaa sitä, kuinka valtakunnalliset Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005) muotoutuivat kuntakohtaisiksi varhaiskasvatussuunnitelmiksi ja miten suunnitelman tekeminen eteni kuntatasolta päiväkotitasolle. Tutkimus tarkasteli myös kasvatusvastuussa olleen henkilöstön osallisuutta päiväkotikohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman tekemiseen. (Jaakkola 2006, 1.) Tutkimuksemme kannalta mielenkiintoisia olivat Jaakkolan saamat tulokset työntekijöiden suhtautumisessa varhaiskasvatussuunnitelman käyttöön työvälineenä. Hänen mukaansa varhaiskasvatussuunnitelma työvälineenä oli kaikissa päiväkodeissa samansuuntainen. Henkilökunnan mukaan varhaiskasvatussuunnitelma koettiin perustana arjessa tehtävälle työlle ja se nähtiin eräänlaisena suunnannäyttäjänä. (Jaakkola 2006, 63.)

Laadullisella tutkimuksella tarkastellaan Vilkan (2005) mukaan merkityksiä, jotka saadaan ihmisten välisessä vuoropuhelussa. Tavoitteena laadullisessa tutkimuksessa on saada esiin ihmisen omat kuvaukset siitä todellisuudesta, jossa hän elää ja vaikuttaa. Vilkan mukaan tutkijan kannalta merkityksellistä onkin kertoa tutkimuksen lukijoille, tutkitaanko kokemuksiin vai käsityksiin liittyviä merkityksiä. (Vilka 2005, 97.) Kinoksen (1999, 87) mukaan laadullista tutkimusta tekevällä tutkijalla tulee olla omakohtaisia kokemuksia tutkimastaan aiheesta tai riittävästi kiinnostusta aiheeseen, voidakseen asettaa kysymyksiä ja tulkita tutkimusaineistoa valitsemastaan näkökulmasta. Laadullisen tutkimuksen pyrkimyksenä on enemmänkin

paljastaa tai löytää tosiasioita kuin yrittää todentaa jo ennestään tiedettyjä väittämiä. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään myös tutkimuksen kohteen mahdollisimman kokonaisvaltaiseen tutkimiseen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005, 152.)

Laadullinen tutkimus on aineistonkeruusta, sen analysoinnista ja tulkinnasta sekä raportoinnista muodostuva prosessi, jonka edetessä on hyvin tyypillistä että tutkimussuunnitelma elää ja muotoutuu. Jopa tutkimusongelmat saattavat vaatia tarkistamista prosessin aikana. Laadullisessa tutkimuksessa prosessi ei aina etene selkeästi vaihe vaiheelta vaan eri vaiheet ovat toisiinsa kietoutuneita ja edellyttävät tulkintojen tekemistä koko prosessin ajan. (Eskola & Suoranta 2005, 15–16.) Tutkimusprosessissamme tämä Eskolan ja Suorannan kuvaama prosessin eri osioiden lomittaisuus tuli esiin tutkimusongelmien täsmentämisenä ennen aineiston analyysivaihetta.

Laadullisen tutkimuksen aineisto rajoittuu usein pieneen määrään tapauksia. Aineiston ollessa määrällisesti suppea tulee aineistoa tarkastella mahdollisimman perusteellisesti ja yksityiskohtaisesti. Laadullisen tutkimuksen tieteellisyyden kriteeri ei ole kerätyn aineiston määrässä vaan laadussa ja aineiston huolellisessa analysoinnissa. (Eskola & Suoranta 2005, 18.) Tässä tutkimuksessa aineisto on kerätty kolmelta työntekijältä yhdessä ryhmämuotoisessa haastattelussa. Tapausten vähäisen määrän vuoksi tutkimuksemme painopiste onkin haastattelussa ja sen mahdollisimman yksityiskohtaisessa analyysissä suhteessa tutkimusongelmiin.

7.2 Tutkimuksen kohderyhmä

Laadullisessa tutkimuksessa puhutaan usein harkinnanvaraisesta näytteestä, joka on eräs laadullisen tutkimuksen olennainen piirre. Laadullisella tutkimuksella ei pyritä yleistämään asioita tilastollisesti vaan ymmärtämään jotakin tiettyä toimintaa tai ilmiötä ja saamaan siitä tietoa tutkittavan kohteen välityksellä. (Eskola & Suoranta 2005, 18, 61; Kiviniemi 2007, 76.) Laadullisessa tutkimuksessa on aina kyse tapauksesta, jolloin aineiston koolla ei ole välitöntä merkitystä tutkimuksen onnistumiselle. Merkityksellistä sen sijaan on se, että tutkija saa aineistonsa avulla tietoa tutkimastaan ilmiöstä ja pyrkii rakentamaan siitä teoreettisesti kestäviä näkökulmia. (Eskola & Suoranta 2005, 62.)

Tutkimuksemme kohderyhmäksi valitsimme Lahden kaupungin läntisen päivähoitoalueen päiväkodeista ne, joilla on oma varhaiskasvatussuunnitelma ja joissa toimii alle 3-vuotiaiden lasten päiväkotiryhmä. Tarkoituksenamme oli saada ryhmien toiminnasta pedagogisessa vastuussa olevat työntekijät, kuten lastentarhanopettaja, sosiaalikasvattaja tai sosionomi Amk, haastatteluun jakamaan oman tiiminsä kokemukset tutkimuksemme aiheesta. Päädyimme tähän ammattiryhmän rajaukseen, koska heillä on päävastuu ryhmän toiminnan suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista. Haimme opinnäytetyöllemme tutkimuslupaa Lahden kaupungin päivähoitojohtajalta Mika Harjulta ja saimme tutkimusluvan 11.6.2008. Tutkimusluvan saamisen edellytyksenä oli yhdyshenkilön nimeäminen läntiseltä päivähoitoalueelta. Saimme syksyllä 2008 aluejohtajalta tiedon, että haastatteluun osallistumiseen oli halukkuutta neljässä alueen päiväkodissa. Haastatteluun osallistui lopulta kolme työntekijää. Haastattelutilanne osoitti kuitenkin sen, että paikalle ei saapunut välttämättä ryhmän lastentarhanopettaja vaan haastatteluun saapui lastenhoitaja tai päivähoitaja. Tämä selittyi sillä, että kaikissa Lahden läntisen alueen päiväkotien alle 3-vuotiaiden lasten ryhmässä ei ole lastentarhanopettajaa.

7.3 Ryhmämuotoinen teemahaastattelu

Valitsimme haastattelumenetelmäksi teemahaastattelun eli puolistrukturoidun haastattelun, jonka toteutimme ryhmämuotoisena. Puolistrukturoidulle haastattelulle on tyypillistä, että jokin haastattelun näkökulma on voitu valita etukäteen (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47). Olimme etukäteen määritelleet aihealueet eli teemat, joita käsiteltäisiin haastattelussa. Näiden aihealueiden pohjalta muodostimme teemahaastattelurungon (liite 1), joka sisälsi kuusi teemaa sekä teemoja selventäviä alakohtia. Teemahaastattelussa ovat keskeisiä haastateltavien kokemukset ja asiantuntijuus kaikille osallistujille yhteisestä asiasta. Haastattelu on näin ollen hyvin subjektiivinen kokemus haastateltaville. Teemahaastattelulla voidaan tutkia yksilön tai tietyn ammattiryhmän ajatuksia, tunteita, kokemuksia ja hiljaista tietoa. Teemahaastattelu voi olla joko kvalitatiivinen tai kvantitatiivinen. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47–48.)

Eskolan ja Vastamäen (2001) mukaan teemahaastattelussa on kyse keskustelusta joka käydään tutkijan toimesta ja aloitteesta, kuitenkin niin että tutkijan tarkoituksena on saada syntyneessä vuoropuhelussa selville tutkimuksen kannalta oleelliset ja kiinnostavat asiat. Haastattelun teemat voi etsiä kirjallisuudesta tai tutustua aiheesta tehtyihin aiempiin tutkimuksiin (Eskola & Vastamäki 2001, 24, 33). Etsimme teema-alueita kirjallisuudesta samalla pitäen mielessämme tutkimusongelman sekä siihen kuuluvan alaongelman. Hyödynsimme lisäksi Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita (2005) sekä Varhaiskasvatuksen liikunnan suosituksia (2005), jotka toimivat erinomaisina rajaajina opinnäytetyöllemme kuin myös valittujen teemojen tarkastelemiseen. Nummenmaan ym. (2007) teoksesta, jossa kirjoittajat olivat tutkineet päiväkodin työntekijöiden varhaiskasvatussuunnitelman etenemisprosessia ja työntekijöiden kokemuksia sen tekemisestä saimme mallia siihen, kuinka rakentaa haastateltaville päiväkodin työntekijöille selkeä ja johdonmukainen teemahaastattelurunko. Haastattelu-teemojen sisältöä ja loogisuutta arvioi opinnäytetyön ohjaajamme, joka myös hyväksyi teemahaastattelurungon ennen tutkimusluvan hakemista.

Haastateltavien lukumäärästä riippuen haastattelut voidaan jakaa joko yksilö tai ryhmähaastatteluihin (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 12). Tässä tutkimuksessa suoritimme tiettyihin teemoihin pohjautuvan haastattelun ryhmähaastatteluna, johon osallistui läntisen päivähoitoalueen eri päiväkodeista kolme henkilöä, näin saimme tietoa useilta haastateltavilta yhtä aikaa. Sulkunen (1990, 264) toteaaakin, että juuri tämä usean ihmisen haastatteleminen kerralla tekee ryhmähaastattelusta tehokkaan haastattelumenetelmän, jossa haastattelijan vaikutus asioiden esille tuomiseen on lisäksi vähäisempi kuin yksilön teemahaastattelussa.

Ryhmähaastattelussa vuorovaikutus kohdentuu haastattelijan ja haastateltavien kesken, kyse on siis yksilöhaastattelusta, jossa muut tilanteessa olevat ovat kuuntelijoita ja vastaavat heille osoitetulla vuorolla (Valtonen 2005, 224). Haastattelu-ryhmän toimivuuden kannalta ihanteellisena haastateltavien määränä voisi pitää 4–8 henkeä (Eskola & Suoranta 2005, 96). Ryhmähaastattelua puoltaa se, että sillä saatetaan tavoittaa kokonaan toisen tyyppistä tietoa. (Eskola & Vastamäki 2001, 27).

7.4 Aineiston hankinta

Haastattelut edellyttävät huolellista valmistautumista. (Eskola & Vastamäki 2001, 49). Tutkimuksemme aineiston hankimme haastattelemalla alle 3-vuotiaiden lasten päiväkotiryhmien työntekijöitä. Lähetimme läntisen alueen aluejohtajalle sähköpostitse tiedon tutkimusluvan hyväksymisestä ja tutkimussuunnitelman alkukesästä 2008. Sähköpostitse sovimme, että palaamme asiaan haastattelun merkeissä päiväkotien toimintakauden alkaessa elokuussa 2008. Tutkimussuunnitelman mukaan tarkoituksemme oli suorittaa haastattelu syys-lokakuussa 2008, mutta tiiviistä opiskeluaikataulusta johtuen ensimmäinen haastattelu ehdotus aluejohtajalle siirtyi joulukuulle 2008. Joulunajan kiireiden vuoksi päiväkodeista ei ensimmäiseen sovitettuun haastatteluun ollut tulijoita, joten siirsimme haastattelun toteuttamisen vuoden 2009 tammikuulle. Tammikuun alussa lähestyimme vielä tutkimukseen osallistuvia päiväkoteja sopiaksemme tarkkan haastatteluajankohdan. Toinen meistä vei henki-

lökohtaisesti päiväkoteihin kirjeen (liite 2), jonka mukana oli sekä lupalaput haastatteluun suostumisesta (liite 3) että teemahaastattelurunko, koska tarkoituksena oli, että haastatteluun tulija keskustele oman tiiminsä kanssa teemoista, joita käsitellään haastattelussa.

Haastattelutilanne alkoi yhteisellä kahvihetkellä, jossa juttelimme yleisesti ottaen lapsista ja päiväkodeissa vallalla olevista epidemioista. Tavanomaista on, että ennen haastattelua voidaan keskustella esimerkiksi lähiaikoina vallinneista sääolosuhteista, johon kaikki osallistujat voivat ottaa kantaa (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 24). Kerroimme haastateltaville, keitä olemme, mikä on pohja-koulutuksemme ja milloin meidän on määrä valmistua sosionomeiksi. Ajattelimme, että tällainen oman yksityisyyden esiin tuominen saattaisi lisätä luottamusta suhteessa haastattelijoihin. Eskolan ja Vastamäen mukaan aloittelevan tutkijan on syytä miettiä ja tiedostaa oman yksityisyytensä esiin tuominen ja sen raottaminen haastateltaville. Yhtä ja ainoaa ohjetta ei tähän ole. (Eskola & Vastamäki 2001, 25.) Keräsimme tässä vaiheessa haastateltavilta allekirjoitetut lupalaput, jotka olimme aiemmin toimittaneet kirjeen ja teemahaastattelurungon yhteydessä päiväkoteihin.

Tutkimushaastattelua ohjaa tutkimuksen tavoite. Haastattelijan tarkoituksena on kerätä tietoa haastateltavalta. Haastattelijä aloittaa keskustelun ja esittää ensimmäisen kysymyksen sekä kuvailee tulossa olevan keskustelun rakenteellista järjestystä. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 24.) Olimme sopineet, että toinen meistä aloittaa haastattelun ja toinen jatkaa ja täydentää tilanteen mukaan. Tutkimukses-samme teemahaastattelurunko muodosti punaisen langan jonka pohjalta haastattelu suoritettiin. Nauhoitimme haastattelun Sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksen tiloissa käyttäen koululta lainattua nauhuria. Tarkoituksenamme oli myös videoida haastattelu lähinnä mahdollisten tunnistamattomien puheenvuorojen tarkistamiseksi, mutta tähän ei yksi haastateltavista suostunut, joten se jäi toteuttamatta. Nauhoittaminen ja videointi puoltavat Ruusuvuoren ja Tiittulan (2005) mukaan sitä, että tutkija voi haastattelun jälkeen palata tilanteeseen uudelleen ja tarkentaa asioiden paikkansapitävyyttä. Näiden lisäksi haastattelun uudelleen kuunteleminen voi saada tiedollista

syvyyttä asioihin, joita haastattelija ei ole kuullut tai havainnut itse haastattelutilanteessa. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 14–15.)

Teimme haastattelun yhdessä ja tämä osoittautuikin meistä hyväksi asiaksi, koska olimme haastattelun jälkeen molemmat hyvin perillä haastattelussa esiin tulleista asioista. Kuten edellä olemme tuoneet esiin, suoritimme haastattelun aiemmasta suunnitelmastamme poiketen Sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksella, jotta paikka olisi mahdollisimman rauhallinen. Saamiemme tietojen mukaan päiväkodeissa olisi ollut huonosti saatavilla rauhallista ja keskeytymätöntä tilaa haastattelun suorittamiselle. Eskolan ja Vastamäen (2001, 27) teoksesta luimme, että haastattelutilanteen tulisi olla mahdollisimman häiriötön ja poissa ohikulkijoiden katseilta. Haastattelun ajankohdaksi valitsimme iltapäivän klo 13–15, joka oli haastatteluun osallistuville työntekijöille otollinen aika olla pois lapsiryhmästä, koska muun muassa lasten päivälepo sijoittuu tälle aikavälille.

Haastattelutilanne oli mielestämme vapautunut ja tunnelmastoltaan rentoutunut. Mietimme tarkkaan, minne laitamme nauhurin, jotta kaikkien haastateltavien äänet kuuluisivat hyvin. Onnistunut nauhoitustilanne on merkittävä haastatteluaineiston käytön takia, että aineiston tieto saadaan mahdollisimman hyvin hyödynnetyksi (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 15). Käyttämämme puhekieli haastateltavien kanssa oli hyvin samanlaista, joka mielestämme vaikutti siihen, että keskustelu oli luontevaa. Eskola ja Vastamäki (2001) ovat todenneet, että haastattelijan käyttämän puhekielen tulee olla ymmärrettävää, ettei haastateltava koe itseään toisarvoiseksi haastattelijaan nähden (Eskola & Vastamäki 2001, 33).

Ruusuvuoren ja Tiittulan (2005) mukaan kaikki haastattelussa tuotettu materiaali on verbaalista materiaalia. Haastattelija voi pyrkiä houkuttelemaan haastateltavaa tuomaan esiin vastaukselle laajempaa sisältöä. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 29–30.) Haastattelutilanteessa olimme aktiivisia ja kehoitimme kaikella olemuksellamme haastateltavia jatkamaan puhetta tai palasimme itse uudelleen johonkin asiaan, joka tarvitsi mielestämme tarkennusta suhteessa tutkimuksen tavoitteeseen

nähdän. Koimme haasteelliseksi olla johdattelematta haastateltavia. Eskolan ja Vastamäen teoksessa tuotiin esiin, että haastattelija huolehtii siitä, että kaikki tutkimuksen kannalta merkittävät teema-alueet käydään läpi, asioiden järjestyksellä ei ole niin väliä (Eskola & Vastamäki 2001, 27). Haastattelussa etenimme numeroitujen teemojen järjestyksessä, mutta keskustelun aikana sivuttiin myös muiden teemojen aiheita ja siksi tehtävänäimme olikin huolehtia siitä, että kaikki teemat tulivat käsitellyiksi. Tutkijan tarkoitus on Ruusuvuoren ja Tiittulan (2005, 13) mukaan saada haastattelussa esiin haastateltavien ajatuksia ja kokemuksia, jotka vastaavat asetettuja tarkastelun kohteena olevia ilmiöitä. Näin ollen haastattelun edetessä palasimme aiemmin esille tulleeseen aiheeseen uudestaan, jos aihe edellytti tarkentamista.

7.5 Aineiston käsittely ja analyysi

Aineiston analyysia varten haastattelusta saatu aineisto on muutettava kirjoitettuun muotoon eli litteroitava. Litterointi on hyvä apuväline, kun tutkijan tarvitsee tarkistaa tutkimuksen yksityiskohtia. Litteroinnissa on merkitystä tutkimuskysymyksillä ja tutkimusmetodilla, koska vuorovaikutuksessa hankittu aineisto edellyttää huolellisuutta litteroinnissa. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 16.) Vilkka (2005) mainitsee litteroinnin olevan vuoropuhelua tutkimusaineiston kanssa. Haastatteluaineiston muuttamista tekstimuotoon puoltaa myös se käsitys, että aineiston analysointi on helpompaa ja edesauttaa myös aineiston läpikäyntiä, aineiston ryhmittelyä ja luokitte-
telua. (Vilkka 2005, 115.) Litteroinnin toteutimme siten, että toinen meistä purki haastattelun ja myös luokitteli sen. Totesimme, että litterointi oli syytä tehdä heti haastattelun jälkeen, kun asiat olivat tuoreessa muistissa. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että haastattelu kirjoitettiin tietokoneella tekstinkäsittelyohjelmalla. Tekstiä muodostui näin ollen yhteensä 42 sivua. Tämän jälkeen perehdyimme kumpikin haastatteluaineistoon käsittekarttaa tehden sekä lukemalla Tuomen ja Sarajärven (2009) sisällön analyysin metodikirjallisuutta. Laadullisen tutkimuksen aineiston voidaan sanoa koostuvan tekstistä, jonka tutkija muokkaa aineiston keruun,

analysoinnin, tulkinnan ja raportoinnin avulla eheäksi tutkimusta kuvaavaksi kokonaisuudeksi (Eskola & Suoranta 2005, 16).

Videoinnin puuttumisen vuoksi, emme pystyneet analysoimaan haastateltavien ilmeitä ja eleitä, joiden sanotaan myös lisäävän litteroinnin painoarvoa, koska niistä voidaan myös muodostaa päätelmiä litterointi vaiheessa. Ainakin Ruusuvuoren ja Tiittulan (2005, 16) mukaan esimerkiksi äänenpainojen ja taukojen merkitseminen muistiin voi olla hyödyllistä litteroinnin kannalta. Me emme päätyneet äänenpainojen ja taukojen merkitsemiseen, koska koimme, että meille on riittävää, kun voimme kumpikin kuunnella nauhoitusta niin paljon, kuin on tarpeellista. Yksi ehto kokemuksia ilmentävän tutkimusaineiston on täytettävä: siihen on voitava palata, joko ääni-tai kuvanauhoituksessa (Perttula 2008, 140). Toinen meistä kuunteli vielä varmuuden vuoksi haastattelun läpi kotonaan ennen kuin se hävitettiin, koska kuuntelu palautti vielä mieliin haastattelun myös hänelle, joka ei litteroinut haastattelua.

Tutkimuksemme aineisto kerättiin ryhmämuotoisella teemahaastattelulla. Eskolan ja Vastamäen (2001, 40) mukaan aineisto järjestetään litteroinnin jälkeen uudestaan teemoittain niin, että joka teeman alla on kaikkien haastateltavien vastaukset tiettyyn teemaan. Teemoittelusta etenimme analyysin tekoon. Teemoja oli yhteensä kuusi. Luimme kumpikin aineistoa itseksemme ja välillä yhdessä alleviivaten teemojen alle kytkeytyviä asioita. Sivunumeroiden merkitseminen vastausten perään auttoi meitä palamaan alkuperäiseen tekstiin, jos haastateltavan vastauksessa esiin tullut asia tai asiayhteys edellytti tarkennusta. Tutkimuksen kannalta keskeisten asioiden kerääminen samojen teemojen alle oli työlästä, koska niitä tuli esiin eri kohdissa haastattelua.

Saatua tutkimusaineistoa olemme analysoineet sisällöllisesti. Tuomi ja Sarajärvi tuovat teoksessaan esiin, että sisällönanalyysissä on kyse tutkimusaineiston kuvauksesta sanallisesti (Tuomi & Sarajärvi 2009, 106). Olemme pyrkineet löytämään tutkimusongelmaan kytkeytyviä teemoja, jotka kuvaavat sitä kokonaisuutta, millai-

sen merkityksen päiväkodin oma varhaiskasvatus-suunnitelma muodostaa alle 3-vuotiaan lapsen liikkumisen toteutumiseksi työntekijän kokemana. Tuomen ja Sarajärven (2009) metodikirjallisuudessa aineistolähtöistä sisällönanalyysiä kuvataan kolmeen vaiheeseen jakautuvana prosessina. Ensimmäisessä vaiheessa aineisto pelkistetään litteroimalla se sellaiseen muotoon, että siinä on vain tutkimustehtävän kannalta oleelliset asiat. Toisessa vaiheessa eli ryhmittelyssä aineistosta nostetaan esiin samaa tarkoittavia asioita. Kolmannessa vaiheessa valikoidusta tiedosta muodostetaan aineiston sisällön kannalta keskeisiä käsitteitä niin kauan kuin se on mahdollista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109–111.) Tutkimuksessamme edellä luetellut asiat koostuivat esimerkiksi alleviivauksista tekstistä ja samaa tarkoittavien asioiden kirjoittamisesta samojen teemojen alle. Tutkimusaineistoa käsitellessämme peilasimme haastattelusta saatuja työntekijöiden kokemuksia tutkimusongelmaan ja sen alakysymykseen.

Perttula puhuu teoksessaan sulkeistamisesta, joka tarkoittaa tutkijan asennoitumista tutkimusaineistoon nähden analysointivaiheessa. Tutkija miettii tutkimusaineistosta nousevia vastauksia ilman, että antaa omien tulkintojen vaikuttaa tutkimuksesta nouseviin asioihin. (Perttula 2008, 145.) Lehtomaa puhuu samasta asiasta, että tutkijan tavoitteena on ymmärtää tutkittava aihe sellaisena kuin se tuodaan esiin, eikä siten, että sen merkitysyhteys muuttuu tutkijan merkitys-yhteyttä vastaavaksi (Lehtomaa 2008, 163). Tutkimusaineiston analysoinnin yhteydessä suljimme pois kaikki ennako-oletukset tutkimuksemme aiheesta ja keskityimme vain saatujen tutkimustulosten näkyväksi kirjoittamiseen. Tämän jälkeen tarkastelimme saatuja tuloksia ja teoriaa, jotka nivoimme yhteen.

7.6 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi ja tutkimuseettiset kysymykset

Laadullisen tutkimusmenetelmän luotettavuuden mitta on Vilkan (2005, 158) mukaan tutkijassa itsessään ja hänen tavassaan perustella ja esitellä tutkimuksessaan tekemänsä ratkaisut ja vaiheet. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on tärkeää kuvata prosessinomaisesti aineiston keräämiseen sekä tutkimuksen teoreettisiin

painotuksiin ja aineiston analysointiin vaikuttaneita asioita tutkimuksen eri vaiheissa (Kiviniemi 2007, 82). Keskeistä on tuoda esiin tutkijoiden tutkimuksen aikana tekemät valinnat ja johtopäätökset, jotka ovat vaikuttaneet tutkimuksen etenemiseen ja näkökulman valikoitumiseen. Tutkimuksessa olemme kuvanneet totuudenmukaisesti johdonmukaisuutta noudattaen prosessin etenemistä raportin loppuun saakka. Olemme tuoneet esiin molempien kiinnostuksen aihetta kohtaan ja tutkimusprosessin eri vaiheissa olemme perustelleet ja kuvanneet tekemiämme ratkaisuja.

Perttulan (2008) mukaan tutkimuksen laadun takeeksi ovat hyväksyttäviä vain ne kokemuksiin perustuvat tiedot, jotka tulevat haastateltavilta itseltään ilmaistuksi ja jotka tukevat sitä mikä on merkityksellistä tutkimuksen aiheen kannalta. Perttula jatkaa, että kokemuksellisuutta tutkittaessa tieteellisyyden lähtökohdan mittarina on objektiivisuus. Objektiivisuus laadullisessa tutkimuksessa tarkoittaa, että teoria ja empiria (kokemus) muodostavat eheän kokonaisuuden ja, että tutkimus on toteutettu kaikissa vaiheissaan siten, että tutkimuksen pääpaino on tutkimukseen osallistuvien kokemuksissa ja niiden kuvauksissa. (Perttula 2008, 142, 156–157.) Olemme tutkimuksessamme tuoneet esiin päiväkodin työntekijöiden kokemuksia varhaiskasvatussuunnitelmasta työväliseen käyttämällä suoria lainauksia haastattelusta, koska lainaukset avaavat parhaiten lukijalle sen todellisuuden, millaista työpienien lasten parissa päiväkodissa on.

Vakaa metodiikka antaa tutkijalle mahdollisuuden pohtia tutkimuksensa tuottamien tulosten yleistymistä muihinkin kuin vain tutkittuihin yksilöihin, edellyttäen kuitenkin että on tutkittu vähintään kolme tapausta. Menetelmien avulla tehdään perinteistä tilastollista päättelyä ja testausta, mutta aineistoksi kelpaa luokiteltu aineisto. Kun tätä kolmen havainnon vähimmäismäärän periaatetta sovelletaan laadulliseen aineistoon, voidaan todeta, että jos kolmesta haastateltavasta kaikki ovat samaa mieltä jostakin asiasta – tai heiltä nousee johonkin asiaan samanlainen merkitys – voidaan seikkaa pitää merkittävänä asiana. (Metsämuuronen 2007, 214–215.) Tulosten analysoinnin yhteydessä havaitsimme, että tutkimusaineistosta tuli esiin muutamia asioita, joista työntekijöillä oli samanlaisia kokemuksia.

Tutkimuksen sekä sen tulosten luotettavuutta arvioitaessa metodikirjallisuudessa esitellään käsitteet validiteetti ja reliabiliteetti. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 136) ovat määritelleet nämä käsitteet siten, että validiteetti toisin sanoen pätevyys tarkoittaa valitun tutkimusmenetelmän keinoa tuoda tutkimusongelmien kannalta merkityksellinen tieto esiin ja reliabiliteetti tarkoittaa tutkimustulosten toistettavuutta. Tutkimuksessamme ryhmämuotoinen teemahaastattelu antoi tutkimusongelmamme kysymyksiin vastauksia, jotka linkittyivät teoriaan. Aineistolähtöisellä sisällön analyysillä saimme tietoa, jota tutkimusongelmamme viitoittamana etsimme. Tutkimuksen toistettavuus on mahdollista, vaikka tutkimustulokset saattavat muodostua erilaisiksi, koska työntekijöiden kokemus omista varhaiskasvatussuunnitelmista työvälineinä liikkumisen toteuttamisessa saa koko ajan uudenlaista sisältöä, koska sen käytön merkitys tulee ajan kuluessa työntekijöille vielä tutummaksi.

Monet eettiset kysymykset ovat osa tutkimusta ja niitä tulee pohtia kaikessa tutkimuksessa. Luottamuksellisuus tarkoittaa tutkijan näkökulmasta sitä, että hän tuo esiin tutkittaville tiedon tutkimuksen tarkoituksesta, tietojen huolellisesta säilyttämisestä ja nauhojen hävittämisestä sekä välttää anonymiteetin eli haastateltavan henkilöllisyyden paljastumiselta. (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 13, 17.) Alkuperäisen suunnitelman mukaan emme aikoneet tuoda esiin päivähoito-alueita, jota tutkimuksemme koskee haastatteluun osallistuvien anonymiteetin suojaamiseksi. Opinnäytetyön hankkeistamissopimuksen allekirjoittamisen yhteydessä saimme yhteistyötaholta suostumuksen päivähoitoalueen esille tuomiseen. Huolehdimme siitä, että litteroinnin jälkeen nauhoitus hävitettiin ja opinnäytetyömme hyväksymisen jälkeen muu kerätty aineisto tuhotaan.

8 TUTKIMUKSEN TULOKSET

8.1 Työntekijöiden kokemukset päiväkodin oman varhaiskasvatussuunnitelman merkityksestä liikkumiselle

Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma tukee kasvattajan työtä ja tekee näkyväksi liikkumisen tavoitteet ja menetelmät. Sitä ovat olleet suunnittelemassa kaikki päiväkodin eri ammattiryhmiin kuuluvat työntekijät.

Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma on tukena työlle. Työntekijöiden mukaan varhaiskasvatussuunnitelma nähtiin työn perustana ja kokonaisuuden hallinnan kannalta eheyttä tuovana tekijänä. Sen koettiin antavan tukea omalle työlle ja olevan perusrunko työn toteuttamisessa. Joidenkin työntekijöiden mielestä varhaiskasvatussuunnitelmaan on koottu yhdessä liikkumisen tavoitteet ja menetelmät, joita päiväkodin työntekijät ovat päässeet yhdessä suunnittelemaan. Nummenmaa ym. (2007) mukaan päiväkodin työyhteisössä eri ammattiryhmien hiljaisen tiedon osuus on merkittävä ja tästä johtuen tiimien on keskusteltava eri työkäytänteiden merkityksestä arjessa tapahtuvalle työlle (Nummenmaa ym. 2007, 20).

-- tukena tälle meidän työlle

-- kaikki päästy sitä tekemään

--(vasussa) otettu huomioon myös näiden pienempien liikkuminen

Työyhteisön yhteinen näkökulma lasten liikkumisen merkityksestä tulee esiin päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmassa. Lapsiryhmän toiminnan kannalta on tärkeää, että työntekijät tiedostavat sen, että pääasiallisen kasvatustuon on oltava jollakin ryhmän työntekijöistä.

Varhaiskasvatussuunnitelmassa näkyvät päiväkodin arvot ja toimintatavat. Työntekijät toivat esiin, että päiväkodissa toimii laaja kasvattajien joukko, joka on ammattilaisten muodostama yhteisö. Varhaiskasvatussuunnitelmassa on työntekijöiden mukaan tuotu esiin päiväkodin yhteistä näkemystä suhtautumisessa lasten liikkumiseen. Joidenkin työntekijöiden mukaan varhaiskasvatussuunnitelman myötä liikkumista on tuotu konkreettisesti esiin myös vanhemmille, mutta vain harvat van-

hemmista ovat tutustuneet varhaiskasvatussuunnitelman sisältöön. Nummenmaan ym. (2007, 22) mukaan päiväkodin yhteisö on syntynyt yhteisistä tulkinnoista perustehtävästä, siihen sitoutumisesta, arvoperustasta ja kasvatuksen tavoitteista sekä tavoista käydä keskinäistä vuorovaikutusta kasvattajayhteisössä.

-- (liikunta) on osa meidän jokapäiväistä toimintaa

-- tukee sitä yhteisiä arvoja ja toimintatapoja

-- kaikki päiväkodin ammattialat mukana eli yhdistetään tieto ja taito

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005, 17) on painottanut päiväkotikohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman yhteisen tekemisen merkitystä. Tämä tuli työntekijöiden vastauksissa hyvin esiin, kuten edellä esitellyt lainaukset haastattelusta ovat osoittaneet. Näiden lisäksi haastattelussa nousi esiin myös se, että pääasiallisen kasvatustuon on oltava jollakin ryhmän työntekijällä. Mahoney (1991) toteaa, että on hyvin mahdollista, että arvot ohjaavat toimintaa ilman, että yksittäinen työntekijä tai kasvattajayhteisö on siitä tietoinen (Nummenmaa ym. 2007, 23).

Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman avulla on mahdollista tehdä näkyväksi lasten liikkumista konkreettisin esimerkein. Liikkumisen kokonaisuudessa huomioidaan muun muassa talven tai kevään tuomat mahdollisuudet eri liikkumismuotojen toteuttamiselle.

Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma antaa suuntaviivat liikkumiselle. Joidenkin työntekijöiden mukaan päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmassa on otettu huomioon pienten lasten liikkuminen konkreettisella tavalla ja suunnitelman avulla on mahdollista laatia pidemmän ajan tavoitteita. Työntekijät toivat esiin myös sen, että osassa varhaiskasvatussuunnitelmia liikkumista ei ole konkretisoitu ja tästä johtuen ryhmän lastentarhanopettaja on joutunut avaamaan liikkumisen tavoitteita ja menetelmiä tiimin muille työntekijöille. Päiväkodit ja siellä toimivat ryhmät ovat

Karilan (1997) mukaan suunnitelleet toimintaansa keskittyen pääasiassa omien ryhmiensä toimintaan laatiessaan yksikkönsä tuokio-, viikko-, kuukausi- ja vuosisuunnitelmia ottaen huomioon Suomen vuodenaikojen vaihtelut (Nummenmaa ym. 2007, 17).

-- tääl on ihan jaksotettu sit niinkö elo- marraskuun tavoitteet, toiminnan sisällöt, sitte joulu-helmikuun tavoitteet ja toiminnan sisällöt

-- mut sit täs on myös kirjallisuutta laitettu että mitä voi käyttää niinku apuna

-- oon itte joutunu aukaseen sitä meidän ryhmässä, että mitä se (liikkuminen) on

8.2 Työntekijöiden kokemukset varhaiskasvatussuunnitelmasta työvälineenä

Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma on toimiva työväline, josta on työntekijälle hyötyä liikkumisen kokonaisuuden toteuttamisessa. Kasvattajat tuovat esiin alle 3-vuotiaan lapsen liikkumisen moninaisuuden, joka ilmenee luonnostaan lapsen leikkiessä. Toiminta eri-ikäisten lasten kanssa vaatii työntekijältä herkkyyttä vastata eri tilanteissa lapsilta tuleviin leikki- ja liikkumisehdotuksiin spontaanistikin.

Varhaiskasvatussuunnitelma tuo liikkumiseen monipuolisuutta ja säännöllisyyttä. Työntekijät pitivät tärkeänä lasten päivittäistä liikkumista ja kokivat päiväkodin oman varhaiskasvatussuunnitelman toimineen hyvänä työvälineenä sen monipuolisuuden huomioimisessa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 22) mukaan lapsen terveen kasvun ja hyvinvoinnin perustana on päivittäinen liikkuminen, joka luo myös edellytyksiä liikunnallisen elämäntavan syntymiselle. Myös Karvonen ym. (2003, 16) toteavat liikkumisen säännöllisyyden ja jokapäiväisyyden olevan edellytyksenä, jos halutaan luoda pohjaa elinikäisille liikuntatottumuksille jo varhaislapsuudessa.

-- et nehän ei oo monet enää ulkona vanhemmista lasten kanssa illalla, että tää liikunta päiväkodissa ja päiväaikaan on tosi tärkeitä, että ne saa ulkoilua ja monipuolista sitä liikuntaa

Työntekijät kokivat varhaiskasvatussuunnitelman myös muistuttavan heitä siitä miten monimuotoista ja kokonaisvaltaista alle 3-vuotiaiden lasten liikkuminen on. Työntekijät korostivat sitä, että alle 3-vuotiaan lapsen liikkuminen on enimmäkseen omaehtoista eli lapsen omasta halusta ja mielenkiinnosta lähtevää ja liikkumista tapahtuu koko ajan niin ohjatun toiminnan kuin vapaan leikin aikana. Työntekijöiden mukaan liikkuminen ja leikki kulkevat alle 3-vuotiaiden lasten toiminnassa käsi kädessä. Kallialan (2008, 22) mukaan leikki onkin omaehtoisen oppimisen kannalta lapselle luontevin tapa omaksua yksilölliseen kehitykseensä kuuluvia tärkeitä taitoja.

-- ja niinku leikki on oikein hyvää siin pystyy kaikkee monipuolisesti, että harjotteleen

Liikkumiseen työntekijät näkivät kuuluvan viikottaisten liikuntatuokioiden ja päivittäisten ulkoilujen lisäksi myös erilaiset spontaanisti toteutettavat liikunta- ja lauleikkit sekä liikuntalorut. Työntekijöiden mukaan spontaanit lapsen tai aikuisen aloitteesta lähtevät leikit korostuvat siirtymätilanteissa, joihin liittyy usein pukemista ja riisumista odotteluineen. Työntekijät kokivat edellä mainitut tilanteet tärkeinä mahdollisuuksina harjoitella lasten kanssa muun muassa kehon osien nimeämistä ja kehon hallintaa leikin varjolla. Toiminnan suunnittelun ja spontaanisuuden lähtökohtana tulee kuitenkin Hujalan mukaan olla lapsen yksilölliset tarpeet ja niiden huomioiminen lasta kunnioittavalla tavalla (Kalliala 2008, 22).

-- pukemistilanteessa me harjotellaan just mikä on käsi ja mikä on jalka ja mikä on vasen ja mikä on oikee ja miten näitä niinku harjotellaan, ett sehän menee hirveesti niihin käytännön tilanteisiin just pienillä

-- ne (lapset) tulee syliin ja siinä sitte jo jumpataan ja tehään kaikkee, mut et kun se kuuluu siihen päivään. Et se ei todellaan oo niinku ett on vaan se yks tuokio siellä keskiviikkona tai

maanantaina tai tiistaina, vaan et se on niinkun kokonaisvaltaisesti sitä, että siel liikutaan

Työntekijöiden mukaan vuodenaikojen vaihtelu sekä erilaisten olosuhteiden ja elementtien käyttömahdollisuudet voidaan tuoda päiväkodin omassa varhaiskasvatussuunnitelmassa hyvinkin konkreettisesti esiin. Työntekijöiden mielestä, tämä vaatii kuitenkin heiltä liikkumisen eri osa-alueiden tiedostamista sekä yhteistyötä liikkumisen tavoitteiden ja menetelmien luomisessa eri ikäryhmille. Karvosen ym. (2003, 54) mukaan aikuisille on usein haasteellisinta oppia kiinnittämään huomiota keskeisiin kohtiin, kuten perusliikuntataitojen oppimiseen, lasten liikkumisessa. Haastattelussa tuli esiin se, että liikkumisen konkretisoimisessa oli huomattavia eroavaisuuksia eri yksiköiden varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Ja sit me ollaan tehty myös tavoitteet ja menetelmät myös miten me niihin sit päästäis et se ei oo vaan et siel on lause että näin. Vaan et miten tehtäis ja sitte ollaan syksylle, talvelle, keväälle et me ollaan tehty sinne niinku omat et mitä silloin voi tehdä ja mitä se on ja mitä siihen käytetään.

Että et se jos täällä lukee vaan, että liikkuminen luo lapselle iloa niin miten se luo sitä iloa, et se et mikä se menetelmä siin on ja tavote.

Työntekijän asenteella on vaikutusta lapsen omaehtoisen liikkumisen vapauteen. Kasvattajan joustava suhtautuminen liikkumiseen sallii lapsen omien kiinnostuksen kohteiden huomioon ottamisen, kun toimitaan päiväkodin eri ympäristöissä. Aikuisen avoin, kannustava ja luova työskentelyote ovat keinoja välttää lapsen toimintaa rajoittavia turhia kieltoja.

Varhaiskasvatussuunnitelma arjen työvälineenä – kasvattajan asenne ratkaisee.

Työntekijöiden kokemusten mukaan liikkumisen käytännön toteuttamiseen ja sen monimuotoisuuteen vaikuttaa erittäin merkittävästi työntekijän oma asenne lasten liikkumista ja sen mahdollistamista kohtaan. Työntekijät toivat esiin sen, että asen-

ne-erot näkyivät myös samassa lapsiryhmässä työskentelevien aikuisten erilaisina näkemyksinä päiväkodin oman varhaiskasvatussuunnitelman liikkumisen osuudesta.

Toinen henkilö näistä sano, kun katsoi tätä vasun liikunnan osuutta, että liikunnan osuus uusimmassa vasussa on tosi pieni ja sitten päiväkodissa ja sen ympäristössä liikutaan aivan liian vähän. Ohjattua, suunnitelmallista liikuntaa tulisi olla jokaisella lapsella joka päivä ainakin jossain muodossa. Ja toinen henkilö sanoi, että tässä on kaikki tästä ei puutu mitään. Ja mä sanoisin, että hyvä runko.

Työntekijät kertoivat, että joskus hieno toiminnan suunnitelma saattaa muuttua, johtuen joko lasten omasta jaksamisesta tai mielenkiinnon suuntautumisesta lasta itseään kiinnostavaan asiaan. Näin ollen työntekijät kokivat tärkeänä, että aikuinen osaa joustaa omista suunnitelmistaan ja omaa herkkyyttä tulkita lapsen tunnetiloja. Karvonen ym. (2003, 91) toteavat, että hyvän vuorovaikutuksen syntymiseksi olisi tärkeää, että alle 3-vuotiaiden lasten kanssa toimivalla aikuisella on kykyä aistia lasten sen hetkinen tunnetila. Laadukkaat tavoitteet eivät saa olla esteenä perustehävän toteutumiselle, sillä myötätuntoiset ja lapsen tarpeet huomioivat aikuiset ovat tärkeä osa päivähoiton laatua (Siren-Tiusanen & Tiusanen 2002, 66).

-- saattaa olla et on hienot suunnitelmat ja sillä hetkellä huomaa, ett nyt lapset ett ei jaksa, ett sit vaan täytyy muuttaa suunnitelmia ja tehä jotain muuta.

Ett yhtäkkiä ne näkeekin ett ei ku mä haluun pallon tuolta ja joku haluu vaan pallojumppaa tai heitellä sitä. Se täytyy vaan pysyä muuttamaan siihen, koska se liikunnan ilo pitäis säilyttää siihen ettet sä vaan sitten vedä sitä mitä sinä haluat vaan se, että se tulis myös sieltä lapsilta.

Työntekijät kokivat, että omalla mallillaan he kannustavat lapsia liikkumaan päivittäin erilaisissa tilanteissa. He toivat esiin myös sen, että alle 3-vuotiaiden ryhmässä työtä tehdään enimmäkseen lattiatasossa, joka on luonnollisesti pienen lapsen liikkumisessa keskeinen elementti. Työntekijöiden mukaan alle 3-vuotiaiden lasten kanssa toimittaessa onkin tärkeätä ymmärtää, että liikkumista tapahtuu lähes koko ajan ja aikuisen tehtävä on antaa liikkumiselle aikaa ja tilaa sekä olla valmiina vas-

taamaan lapsilta tuleviin aloitteisiin. Pietilä (2002, 205) toteaa, että lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutuksen kehittymisen edellytyksenä on, että aikuinen kohtaa lapsen hänen tasollaan eikä toimi lapsen näkökulmasta vain suurena hoitoa antavana hahmona.

-- oma esimerkki monessa asiassa niinku, että auttaa sitä edistää sitä lasten tekemistä ja liikkumista ja siellä et menet ite mukana, että me ollaan sanottukin että me pienillä että me ollaan siellä lattiatason työntekijöitä, että ei me voida mennä tällä isolle jakkaralle istuun ja lapset leikkii ja sieltä huudellaan sitte vaan

Työntekijät kertoivat kannustavansa sanallisesti tai ilmein ja elein lapsia kokeilemaan erilaisia välineitä vaihtelevissa ympäristöissä, kuten salissa, pihalla ja omassa ryhmässä. Heidän mielestään on oleellista, että lapselle on muodostunut luottamus sekä ryhmän aikuisiin että omaan ryhmätilaan liikkumisympäristönä, ennen kuin lapsi suostuu lähtemään mukaan liikkumiseen esimerkiksi isossa salissa. Työntekijät korostivat sitä, että pienikin aikuisen antama kannustus edistää lasten liikkumista mahdollistaen näin yhä uusia onnistumisen kokemuksia. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005, 23) ohjaa kasvattajia muokkaamaan lapsen päivittäistä ympäristöä monipuoliseksi, liikkumiseen kannustavaksi sekä lapsen kehitystä tukevaksi toimintaympäristöksi, jossa hän voi kokea myönteisiä elämyksiä.

-- jos yhtäkkiä lähdetään vielä johonkin toiseen tilaan, aletaan siel jumppaamaan ja tekemään nehan (lapset) on ihan kauhuissaan

Me niinku ihan tietosesti pyritään pitää niinku meidän tärkeimpänä opetuskeinona lapsen kannustamista eli annetaan lapselle positiivista palautetta, kun laps käyttäytyy ja toimii halutulla tavalla.

Kaikki työntekijät toivat myös esiin sen, että päiväkodin sisätilojen ja piha-alueen lisäksi metsää hyödynnettiin liikkumisessa joko säännöllisesti kerran viikossa toteutuvana retkenä tai satunnaisesti ryhmän tilanteen huomioiden. Haastattelussa kaikki työntekijät totesivat aikuisten luovuuden ja mielikuvituksen lisäksi myös henkilö-

kunnan riittävydellä olevan merkitystä sen suhteen missä ympäristöissä liikkuminen on mahdollista toteuttaa. Ryhmätilojen monipuoliseen käyttöön vaikuttaa työntekijöiden mukaan eniten kasvattajien oma luovuus ja aktiivisuus ympäristön käyttömahdollisuuksien ja muunneltavuuden suhteen. Karvonen ym. (2003, 54) toteavat, että liikkumisen mahdollistamisen lisäksi tärkeää on lasten kanssa yhdessä liikkuvan aikuisen kannustus ja oma liikkumisen ilo. Eräs työntekijöistä toi esiin, että turhien kieltojen välttämiseksi aikuinen voi johdatella lasten leikkiä riehumisesta turvallisempaan suuntaan esimerkiksi laittamalla hyppyalustaksi pehmeän patjan. Päiväkodin piha-alueen ulkopuolelle suuntautuvat retket sen sijaan jäävät työntekijöiden mukaan usein toteutumatta, jos henkilökuntaa ei ole riittävästi lasten määrään nähden.

-- turhat kiellot voi olla syynä lapsen päivittäisen liikunnan toteutuksen kannalta, jokainen aikuisista käyttää tässä tervettä maalaisjärkee ettei olis turhia kieltoja vaan että niil ois sitte jotkut perustellut järkevät syyt

-- aikuisen mielikuvituksen käyttö sisätiloiss paljonki vaikuttaa lapsen päivittäiseen liikuntaan ja tota et siitä korokkeeltakin voi -- keksii, että laittaa siihen patjan ja et se on niin kun laiturei ja hypätään patjalle niinku veteen

Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma luo perustaa liikkumisen suunnittelulle koko toimintakauden ajaksi. Tärkeän osan toiminnan suunnittelusta ja arvioinnista muodostaa päivittäinen lasten toiminnan havainnointi.

Varhaiskasvatussuunnitelma ja havainnointi pohjana suunnittelusta arviointiin. Työntekijöiden mielestä päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma luo perustan yksityiskohtaiselle liikkumisen suunnittelulle edellyttäen että liikkumista on suunnitelmassa avattu riittävästi, esimerkiksi vuodenaajat ja erilaisten välineiden käyttö huomioiden. Yksittäisten liikuntatuokioiden suunnittelu sen sijaan on työntekijöiden mukaan usein nimetty vastuualueeksi sille ryhmän kasvattajalle, jonka vahvuusalueisiin liikkuminen kuuluu. Varhaiskasvatussuunnitelmaa ja kirjallisuutta apuna käyttäen voi työntekijöiden mielestä kuitenkin kuka tahansa ryhmän kasvattajista suunnitella.

nitella ja toteuttaa monipuolista liikkumista lapsille. Työntekijät mainitsivat esimerkkinä sijaisuutta tekemään tulevan kasvattajan, joka voi päiväkodin omasta varhaiskasvatussuunnitelmasta tarkistaa kulloiseenkin ajankohtaan liittyvät liikkumista konkretisoivat suunnitelmat. Työntekijöiden mukaan ryhmän kaikki kasvattajat osallistuvat viikottaiseen suunnitteluun, jossa käydään yhdessä läpi seuraavan viikon toiminnot. Nummenmaa ym. (2007) tuovat esiin teoksessaan, että suunnittelussa on merkitystä sillä, kuinka tiimin eri ammattiryhmät osallistuvat suunnitteluun ja millainen on vanhempien sekä lasten oma rooli (Nummenmaa ym. 2007, 7).

-- kaikki suunnitellaan keskustelemalla ja sitten pohjataan tähän vasuun, mitä meillä on nyt tässä kuukaudessa laitettu sinne ja miten me voidaan se toteuttaa

-- et jos ei yhtään, niinku aattelis et joku tulee että uutena tavallaan et mitä vois tehdä niin kattoo ensin tätä (vasua) ja sitte ihan siitä lähtee niinku liikkeelle

Toiminnan suunnitteluun ja arviointiin vaikuttaa työntekijöiden mielestä merkittävästi myös kasvattajien yksittäisiin lapsiin sekä lapsiryhmän toimintaan liittyvä havainnointi. Havainnointia tehdään ja niitä kirjataan vihkoon työntekijöiden mukaan päivittäin sekä erilaisten toimintojen että lasten vapaan leikin ja liikkumisen aikana. Työntekijät toivat vahvasti esiin sen, että havaintojen jakaminen ja niiden kirjaaminen on merkityksellistä sekä yksittäisen lapsen kehityksen että ryhmän toiminnan kehittämisen kannalta. Eräs työntekijä kertoi, että suunnitelmien toteutumisen arviointia tehdään ryhmittäin sekä viikko-palaverissa että kerran kuukaudessa. Arvioinnin avulla voidaan työntekijöiden mukaan esimerkiksi tehdä muutoksia pienryhmien kokoonpanoihin tai seurata yksittäisen lapsen kehityksen etenemistä. Kasvattajan toteuttama arvioiva havainnointi on Hujalan ym. (2007) mukaan suunnitteluprosessin lähtökohta, johon tulee palata kun arvioidaan toiminnan ja suunnitelman toteutumista. Arvioiva havainnointi koostuu lapsen kehityksen ja oppimisen säännöllisestä seurannasta, jota kasvattaja toteuttaa lapsen toimintaa havainnoimalla ja kirjaamalla. (Hujala ym. 2007, 88.)

-- päivittäin ja arjessa, suullisesti ja kirjallisesti tehdään näitä havaintoja vihkoon ja lapsen papereihin ja kaikkeen muuhun näihin, että ne on niinku käytössä aina et ne tulee myös kirjattua ettei ne jää vaan sit sinne sille kuka on huomannu vaan että tulee kaikkien tietoon

-- joka lapsesta tehdään, kirjataan havainnointivihkoon ja se on niinkö tavallaan meidän työntekijöitten työkalu ja muistiväline et muistaa sitte

-- ohjatuissa liikuntahetkissä tulee tarkkailtua lapsen ryömimistä, konttaamista, kävelemistä, juoksemista, hyppäämistä, kiipeämistä, keinumista, kierimistä, pyörimistä, työntämistä, vetämistä, heittämistä, kiinniotta

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimusogelminamme oli tutkia työntekijöiden kokemuksia sekä päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman merkityksestä alle 3-vuotiaiden lasten liikkumisen toteutumiselle päiväkodissa että varhaiskasvatussuunnitelmasta työvälineenä alle 3-vuotiaiden lasten päivittäisen liikkumisen laadun takaajana. Tutkimustulokset osoittivat, että varhaiskasvatussuunnitelman tekeminen koettiin päiväkodeissa työyhteisön yhteisöllisyyttä vahvistavaksi tekijäksi, koska sen työstämiseen osallistuivat päiväkodin kaikkiin eri ammattiryhmiin kuuluvat työntekijät. Tämän varhaiskasvatussuunnitelman työstämisprosessin aikana käydyt yhteiset arvokeskustelut olivat työntekijöiden mukaan antaneet päiväkodissa tapahtuvalle liikkumiselle suuntaviivat ja tavoitteet, jotka ovat kaikkien työyhteisön jäsenten tiedossa.

Tutkimustulosten mukaan työntekijät kokivat että varhaiskasvatussuunnitelma toimii heidän työtään tukevana perusrunkona ja muistuttaa työntekijöitä siitä, että alle 3-vuotiaalle lapselle liikkuminen on luontaista ja kokonaisvaltaista toimintaa. Työntekijät korostivat, että lasten liikkuminen nähdään päiväkodeissa tärkeänä ja sitä arvostetaan siinä määrin, että sille annetaan aikaa ja tilaa päivittäin.

Tutkimustuloksista kävi ilmi, että liikkumisen konkreettisuuden esiin tuomisessa on eroavaisuuksia päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelmien välillä. Tämä kertoo siitä, että päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelmat poikkeavat sisällöllisesti toisistaan. Työntekijät toivat esiin sen, että joissakin varhaiskasvatussuunnitelmissa lasten liikkumista oli avattu ikäkausittain konkreettisilla esimerkeillä, kun taas toisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa liikkumista tuotiin esiin vain yleisellä tasolla.

Tutkimustulosten pohjalta voidaan sanoa, että työntekijät kokivat liikkumisen tavoitteet ja menetelmät riittävän konkreettisesti esiin tuovan varhaiskasvatussuunnitelman toimivaksi työvälineeksi. Työntekijöiden mielestä liikkumista käytän-

nönläheisesti havainnollistava varhaiskasvatussuunnitelma tukee alle 3-vuotiaiden lasten päivittäisen liikkumisen monipuolisuutta. Työntekijöiden mukaan liikkumista tapahtuu alle 3-vuotiaiden lasten ryhmässä koko ajan ja osa liikkumisen tavoitteista toteutuukin päivittäin toistuvissa perushoidon tilanteissa.

Tutkimustulokset osoittivat, että varhaiskasvatussuunnitelman käyttöön työvälineenä vaikuttaa sen konkreettisuuden lisäksi myös työntekijän asenne lasten liikkumiseen ja halu mahdollistaa sitä. Konkreettisuuden puuttuminen voi hankaloittaa varhaiskasvatussuunnitelman käyttöä työvälineenä, jos työntekijän oma suhtautuminen varhaiskasvatussuunnitelman käyttöön ei ole luontevaa. Työntekijöiden mukaan kasvattajan positiivinen ja kannustava asenne luo liikkumiselle myönteistä ilmapiiriä, jolla on merkitystä alle 3-vuotiaiden lasten liikuntatottumusten muodostumiselle.

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että ympäristön ja tilojen monipuoliseen käyttöön alle 3-vuotiaiden liikkumisessa vaikuttaa työntekijöiden mukaan kasvattajien luova työskentelyote ja mielikuvituksen käyttö. Työntekijät toivat esiin, että muokkaamalla lasten toimintaympäristöä he voivat käyttää tiloja monipuolisesti ja lapsiryhmän sen hetkisiä tarpeita vastaavalla tavalla. Liikkumisen ei näin ollen tarvitse olla sidoksissa tiettyyn paikkaan tai aikaan eikä sen toteutumiseen useinkaan tarvita mittavia käytännön järjestelyjä.

Tutkimustuloksista voidaan päätellä, että toiminnan suunnittelu, toteutus ja arviointi muodostavat kokonaisuuden, joka ottaa huomioon alle 3-vuotiaiden lasten liikkumisen eri muodot ja lasten yksilölliset tarpeet. Työntekijät kokivat, että varhaiskasvatussuunnitelma antaa suuntaa liikkumisen viikko- ja kuukausisuunnitelmille muodostaen jatkumon koko toimintakauden ajaksi. Tutkimustulosten perusteella voidaan sanoa, että työntekijät havainnoivat lasten liikkumista päivittäin ja havaintojen jakaminen sekä niiden kirjaaminen koettiin merkityksellisinä. Työntekijöiden mukaan lasten liikkumista koskevien havaintojen merkitys korostuu, kun yksittä-

sen lapsen liikkumisen kehittymistä seurataan tai toimintaa kehitetään koko ryhmän osalta.

10 POHDINTA

10.1 Tutkimustulokset

Tutkimustulokset toivat esiin työntekijöiden yhteisen kokemuksen siitä, että pienten lasten liikkuminen on luonnollinen osa päivittäistä toimintaa ja kuuluu jossakin muodossa jokaiseen päivään. Meistä tällainen tieto oli ilahduttavaa, koska se tuo esille työntekijöiden asennetta ja suhtautumista alle 3-vuotiaiden lasten liikkumiseen päiväkodissa, vaikka tiimin työntekijöillä saattoi olla erilaisia näkemyksiä liikkumisen kokonaisuudesta varhaiskasvatussuunnitelmassa.

Tutkimukseen osallistuneet työntekijät toivat esiin monia pienen lapsen liikkumista edistäviä asioita kuten lapsen kannustaminen, työntekijän antama liikkumisen malli ja toimintaympäristön monipuolinen hyödyntäminen. Työntekijät eivät näistä esiin nostamistaan asioista puhuttaessa kuitenkaan käyttäneet laadun käsitettä, joka meidän näkemyksemme mukaan voidaan liittää esiin tuotuihin asioihin. Päiväkodin työyhteisössä käytävät arvokeskustelut voisivat mielestämme avata työntekijälle laadun käsitettä ja tuoda sen osaksi päivittäistä toimintaa.

Tutkimustuloksista kävi ilmi, että päiväkotien kasvattajayhteisöt tarvitsevat aikaa ja keskustelua vakiinnuttaakseen omat varhaiskasvatussuunnitelmansa sellaisiksi, että ne ovat riittävän konkreettisia ja kaikkien työntekijöiden käytettävissä työvälineenä. Voidaan ajatella, että varhaiskasvatussuunnitelman päivittämisen yhteydessä työyhteisöllä on mahdollisuus muokata ja täydentää suunnitelmaa esimerkiksi tuomalla liikkumisen tavoitteet ja menetelmät konkreettisesti esiin ikäryhmittäin. Tutkimustulokset antavat tukea sille käsityksellemme, että päiväkotien omat varhais-

kasvatussuunnitelmat ovat vähitellen tulleet tutuiksi työvälaineiksi työntekijöille ja päiväkodit ovat työstäneet niitä omaan tahtiin. Osassa päiväkodeja varhaiskasvatussuunnitelmaa on ehditty päivittää jo useaan kertaan kun taas osa päiväkodeista on saanut oman varhaiskasvatussuunnitelmansa valmiiksi vasta äskettäin.

Tutkimustulokset tukivat käsitystämme siitä, että kasvattajan idearikkaus ja avoimuus erilaisia työskentelymenetelmiä kohtaan vaikuttaa siihen kuinka monipuolisesti hän huomioi ympäristön tarjoamat mahdollisuudet alle 3-vuotiaiden lasten liikkumisen toteuttamisessa. Omien tuttujen ryhmätilojen muokkaaminen eri tilanteisiin ja toimintamuotoihin soveltuvaksi on mielestämme tärkeä osa alle 3-vuotiaiden lasten ryhmän päivittäistä toimintaa, koska pienelle lapselle toistuvasti vaihtuvat ympäristöt aiheuttavat turvattomuutta. Kasvattajan valmius muokata toimintaympäristöä lasten tarpeita vastaavaksi luo myös edellytyksiä lapsilähtöisen toiminnan toteutumiseksi. Vastaavasti kasvattajan esittämät toistuvat turhat kiellot voivat rajoittaa lasten omaehtoisen liikkumisen toteutumista lapsiryhmässä.

10.2 Omat kokemukset ja oppiminen

Prosessina tämä opinnäytetyön kirjoittaminen on ollut mielenkiintoista, omaa tietoa syventävää ja uutta tietoa antavaa. Aihe oli meille molemmille tärkeä jo sen takia, että olemme työskennellessämme päiväkodeissa havainneet erilaisia asenteita työntekijöiden suhtautumisessa alle 3-vuotiaiden liikkumiseen. Varhaiskasvatuksen opinnot syksyllä 2006 avasivat meille Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005) asiakirjan, joka on toiminut tämän prosessin keskeisenä asiakirjana. Tämän opinnäytetyön myötä käsityksemme varhaiskasvatuksen kokonaisuudesta sai uuden ulottuvuuden, kun perehdyimme myös laadunhallinnan taustalla oleviin asiakirjoihin sekä valtion ja kunnan rooleihin alle 3-vuotiaiden liikkumisen taustalla.

Tutkimuksemme aineistonhankintatapana ollut ryhmämuotoinen teemahaastattelu oli meille molemmille uusi kokemus. Olimme tyytyväisiä haastattelun toteuttami-

seen ja sen sujumiseen. Olimme iloisia siitä, että päädyimme ryhmähaastatteluun, koska aikataulutusten vuoksi se oli helpoin toteuttaa. Haastattelun toteuttamisessa oli haastellista olla hiljaa omien mielipiteidensä kanssa, koska aihe oli meistä niin mielenkiintoinen ja itsellemme aiemman työkokemuksen myötä tuttu.

Opinnäytetyömme syntyi kahden samanlaisten arvojen ja ajatusten omaavien aikuisopiskelijoiden yhteistyönä. Olimme tutustuneet toistemme työskentelytapaan jo aiemmin, kun suoritimme useita paritehtäviä opintohimme liittyen. Koimme että työpanoksemme koko prosessin ajan oli tasapuolista. Tavoite opinnäytetyömme suhteen oli korkealla, mutta haastattelun purkamisen jälkeen koimme ajan olevan rajallinen huolellisen raportoinnin aikaansaamiseksi ja se loi epävarmuutta työmme jättöpäivän 30.3.2009 suhteen. Opinnäytetyömme ohjaajan kannustuksesta ja palautteesta ensimmäisellä ohjauskerralla saimme kuitenkin uutta toivoa siihen, että tehokkaalla puurtamisella opinnäytetyön jättäminen ajallaan on mahdollista.

10.3 Tutkimuksen hyödyllisyys

Tutkimus on ajankohtainen ja nostaa esiin niiden asiakirjojen merkityksiä, jotka ovat keskeisiä kun toteutetaan laadukasta varhaiskasvatusta. Lasten liikkumisesta ja sen vähydestä puhutaan valtakunnan tasolla esimerkiksi Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa 2007–2011. Sen vuoksi koemme, että opinnäytetyömme tuo esiin alle 3-vuotiaiden lasten liikkumisen arvostusta ja näkyvyyttä päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelmissa. Toivomme tutkimuksen herättelevän päiväkodin työntekijöitä huomaamaan tavoitteellisen suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin merkityksen laadukkaalle pienen lapsen liikkumisen huomioon ottavalle varhaiskasvatuskulttuurille, jossa työntekijän asenne on ratkaisevassa asemassa.

Tutkimuksemme antoi haastatteluun osallistuville työntekijöille mahdollisuuden jakaa kokemuksiaan alle 3-vuotiaiden lasten liikkumisen toteutumisesta ja varhaiskasvatussuunnitelmasta työvälineenä. Teoriaosuutta kirjoittaessamme koimme, että

kirjallisuutta Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden syntymisestä on saatavilla, mutta tehtyjä tutkimuksia aiheeseemme liittyen emme löytäneet. Voisimmekin sanoa, että opinnäytetyömme toi esiin työntekijöiden kokemusten kautta alle 3-vuotiaan lapsen liikkumista mahdollistavia tekijöitä päiväkodin arjessa.

10.4 Jatkotutkimusajatus

Muodostamiemme päätelmien perusteella päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelmat tuovat vaihtelevasti esiin omia painotusalueitaan tai erityispiirteitään. Kuitenkin varhaiskasvatussuunnitelmien päivittäminen tuntuu olevan tärkeää ja päivittämistä varten on päiväkodeissa muodostettu erillisiä ”vasutyöryhmiä”. Nämä työryhmät tarkentavat päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman eri orientaatioiden ajan tasalla olemista. Koska päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelmia ei ole käsitksemme mukaan juurikaan tutkittu, voisimme jatkotutkimusaiheeksi esittää päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelmien päivittämisen prosessin ja siihen liittyvät työntekijöiden kokemukset.

LÄHTEET

Alijoki, E. 1998. Pesästä pieni ponnistaa: Lasten varhaisten vuorovaikutustaitojen tukeminen. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Alila, K. 2004. Varhaiskasvatuksen ohjaustoiminta ja asiakirjat laadunhallinnan taustalla. Teoksessa Ruokolainen, R. & Alila, K. (toim.) Varhaiskasvatuksen laatu on osaamista ja vuorovaikutusta. Varhaiskasvatuksen laadunhallinnan ja ohjauksen kehittämishankkeen julkaisu. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2004:6. Helsinki: Edita Prima Oy, 27–39.

Asetus lasten päivähoidosta 239/1973. Annettu Helsingissä 16.3.1973.

Bennett, N., Wood, L. & Rogers, S. 2001. Teaching through play. Teachers' thinking and classroom practice. Buckingham: Open University Press.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 7. painos. Tampere: Vastapaino.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2001. Teemahaastattelu opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 24–58.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2005. Tutki ja kirjoita. 11. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hujala, E., Puroila, A.-M., Parrila, S. & Nivala, V. 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Vantaa: Edufin.

Jaakkola, K. 2006. Varhaiskasvatussuunnitelma työyhteisön kehittämisen välineenä. Pro gradu-tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto, Soveltavan kasvatustieteen laitos.

Kalliala, M. 2008. Kato mua!: kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Gaudeamus.

Karila, K. 2002. Moniammatillisuus ja päiväkotitoiminnan suunnittelun perusteita. Teoksessa Helenius, A., Karila, K., Munter, H., Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. (toim.) Pienet päivähoidossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. 1.-2. painos. Helsinki: WSOY, 271–289.

Karvonen, P., Siren-Tiusanen, H. & Vuorinen, R. 2003. Varhaisvuosien liikunta. Lahti: VK-Kustannus Oy.

Kinos, J. 1999. Vuoropuhelua lähihistorian dokumenttien kanssa. Teoksessa Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen, P. & Ojala, M. (toim.) Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena, 73–88.

Kiviniemi, K. 2007. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 2. korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 70–85.

Kotkavirta, J. 2002. Kokemuksen ehdot ja hahmot: Kritik der reinen vernunft ja phänomenologie des geistes. Teoksessa Haaparanta L. & Oesch E. (toim.) Kokemus. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 15–33.

Kronqvist, E-L. 2006. Pienten lasten yhteistoiminta ja sen sosiaalinen dynamiikka. Teoksessa Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A. R. & Rasku-Puttonen, H. (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 166–182.

Kuntavasun ajankohtainen tilanne. 2007 [verkkajulkaisu]. Stakes [viitattu 15.3.2009]. Saatavissa:

<http://varttua.stakes.fi/FI/Ajankohtaista/PHhallinto/kuntavasu/kuntavasu.htm>

Lahden kaupungin strategiatarkistus. 2007 [verkkajulkaisu]. Lahden kaupunki [viitattu 13.3.2009]. Saatavissa:

[http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/FA03E44D99651C90C22572F1001DCEB1/\\$file/Strategia_2805_2007_+kansi.pdf](http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/FA03E44D99651C90C22572F1001DCEB1/$file/Strategia_2805_2007_+kansi.pdf)

Lahden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. 2005.

Laki lasten päivähoidosta 36/1973. Annettu Helsingissä 19.1.1973.

Lapsi –ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma. 2007–2011 [verkkajulkaisu]. [Viitattu 14.3.2009]. Saatavissa:

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisopolitiikka/kehittamisohjelma/liitteet/lapsi_ja_nuorisopolitiikan_kehittamisohjelma.pdf

Lehtomaa, M. 2008. Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: Haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen. Teoksessa Perttula, J. & Latomaa, T. (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys-tulkinta-ymmärtäminen. Lapin yliopistokustannus. 3.painos., 163–194.

Metsämuuronen, J. 2007. Pienten aineistojen tilastollinen testaaminen. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 2. korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 213–235.

- Mäkinen, T. 1999. Alle kolmevuotiaiden lasten päivähoidon sisäinen kehittäminen. Teoksessa Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinon, J., Niiranen, P. & Ojala, M. (toim.) Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena, 295–321.
- Niiniluoto, I. 2002. Kokemus-kollokvion avaussanat. Teoksessa Haaparanta L. & Oesch E. (toim.) Kokemus. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 9–14.
- Nummenmaa, A. 2004. Varhaiskasvatuksen laatu ja sen kehittäminen- yhteistä työtä ja jaettuja merkityksiä. Teoksessa Ruokolainen, R. & Alila, K. (toim.) Varhaiskasvatuksen laatu on osaamista ja vuorovaikutusta. Varhaiskasvatuksen laadunhallinnan ja ohjauksen kehittämishankkeen julkaisu. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisuja 2004:6. Helsinki: Edita Prima Oy, 81–87.
- Nummenmaa, A., Karila, K., Joensuu, M. & Rönholm, R. 2007. Yhteisöllinen suunnittelu päiväkodissa. Kehittämisstrategiana ongelmaperustainen työssäoppiminen. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Nuorisolaki 72/2006. Annettu Helsingissä 27.1.2006.
- Perttula, J. 2008. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteiden tieteenteoria. Teoksessa Perttula, J. & Latomaa, T. (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys- tulkinta-ymmärtäminen. Lapin yliopistokustannus 3.painos., 115–157.
- Pietilä, M. 2002. Liikunta pienten lasten maailmassa. Teoksessa Helenius, A., Karila, K., Munter, H., Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. (toim.) Pienet päivähoitossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. 1.-2. painos. Helsinki: WSOY, 199–215.

Pihlaja, P. 2004. Varhaiskasvatuksen ohjausjärjestelmä eilen ja tänään. Teoksessa Ruokolainen, R. & Alila, K. (toim.) Varhaiskasvatuksen laatu on osaamista ja vuorovaikutusta. Varhaiskasvatuksen laadunhallinnan ja ohjauksen kehittämishankkeen julkaisu. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2004:6. Helsinki: Edita Prima Oy, 15–25.

Pärkö, K. 2004. Kiireettömästi kielellisiin harjoituksiin – lämpimän vuorovaikutuksen tärkeydestä kielellisen kehityksen tukemisessa. Teoksessa Keskinen, S. & Virjonen, H. (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoidossa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 211–222.

Reunamo, J. 2007. Tasapainoinen varhaiskasvatus. Erilaisia tapoja suhtautua muutokseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005. Johdanto. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, 9–21.

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, 22–56.

Räihä, H. 2004. Perheen vuorovaikutus ja lapsen kehitys. Teoksessa Keskinen, S. & Virjonen, H. (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoidossa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 125–137.

Siren-Tiusanen, H. 2002. Alle 3-vuotiaiden kehitys ja suotuisat varhaiskasvatuskäytännöt. Teoksessa Helenius, A., Karila, K., Munter, H., Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. (toim.) Pienet päivähoidossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. 1.-2. painos. Helsinki: WSOY, 15–33.

Siren-Tiusanen, H. & Tiusanen, E. 2002. Päivärytmi ja toiminnan rakentuminen. Teoksessa Helenius, A., Karila, K., Munter, H., Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. (toim.) Pienet päivähoidossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. 1.-2. painos. Helsinki: WSOY, 65–89.

Sulkunen, P. 1990. Ryhmähaastattelujen analyysi. Teoksessa Mäkelä, K. (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus, 264–285.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. 2002. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002:9.

Valtonen, A. 2005. Ryhmäkeskustelut- millainen metodi. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, 223–241.

Varhaiskasvatuksen liikunnan suositukset. 2005. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2005:17. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset. 2002 [verkkajulkaisu]. Sosiaali- ja terveysministeriö [viitattu 13.3.2009]. Saatavissa:

<http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/varhais2/kasvatus.pdf>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Oppaita 56. Helsinki: Stakes.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

LIITTEET

LIITE 1: Teemahaastattelurunko

LIITE 2: Kirje tutkimukseen osallistuville päiväkodeille

LIITE 3: Suostumus haastateltavaksi